

ЛЕЗГИ Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр,
дидед ч'ал хуьх!

1920 – йисалай акъатзава

N 40 (11049) хемис 6 – октябрь, 2022 – йис WWW.LEZGIGAZET.RU

Къимет “Дагпечатдин” киоскрай - 16 манат

Къет'ен гуьзчивилик кутада

Чечняда авай пунктуна к'ват' хъанвай дяведин рекъый къуллугъ авуниз эвер ганвай дагъустанвиар

Агъмед МАГЪМУДОВ

4-октябрдиз Дагъустандин Къил Сергей Меликован регъбервилек кваз республикадин армиядин жергейриз эвер гуниз талукъ комиссиядин гегенш заседание кыле фена.

“Лезги газетдиз” РД-дин Къилин пресс-къуллугъди хабар гайивал, мярекат уьлкведа малумарнавай тамам тушир мобилизациядихъ галаз алакълу месэлаяр веревирд авунилай гатунна. С.Меликова къейд авурвал, тамам тушир мобилизациядин жигъетдай эвел кыляй республикада кыле тухвай к'валахда са жерге гьалатриз рехъ ганвай. Абурад ай акъудунин макъсаддалди исятда и месэла къет'ен гуьзчивилик кутунва.

Тамам тушир мобилизациядин сергъятра аваз Дагъустанда кыле тухузвай мярекатрикай гегеншдиз РД-дин военный комиссар Дайтбег Мустафаева ихтилатна. Адан гафарай малум хъайивал, республикадин бязи муниципалитетра и месэладиз талукъ к'валах акъалт'арнава.

Д.Мустафаеван докладдиз баянар гудайла региондин Къили къейдна: “Къенин юкъуз чна кылиз акъудзавай везифайрин кылин макъсад уьлкведин оборона мягъкемарун я. Са шаки алачиз, бязи военкомрин гъакъиндай идалай къуллукъ тайин тир серенжемарни къабулда. Гъа са вахтунда заз вилик эцигнавай везифайрив намуслувилелди эгеч'ай шегъеррин, районрин килериз сагърай лугъуз кланзава”.

РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Рамазан Жафарова тамам тушир мобилизациядин сергъятра аваз дяведин рекъый къуллугъ авуниз эвер ганвай дагъустанвиар авай пунктара, частара тешкилнавай шарт'арикай хабар гана. Кылди къачурт'ла, дагъустанвиар гыхътин гьалара яшамш жезват'ла ахтар-

мишун патал республикадин государстводин органрин, жемиятдин, диндин векилрикай, депутатрикай ибарат пуд десте тешкилнавай. Абурад Чечняда, Буйнакскада ва Каспийдин флотилияда кардик квай пунктари мугъман хъана.

И месэладин гъакъиндай вичин фикрар лугъудайла С.Меликова къейд авурвал, алай вахтунда Украинада кыле физвай махсус операцияда иштиракзавай бур, дяведин генераларни галаз, къенин юкъуз повесткаяр къвезвай бур ва я гуьгуьллу-даказ военкоматриз физвай бур патал акъалт'ай чешнеяр я. “Абурукай садни зурзава. Абурад чпин къуватрихъ агъанва ва Ватанди чпел ихтибарнавай везифа кылиз акъудунал лайихлудаказ дамахзава”, - алава хъува Дагъустандин Къили.

Тамам тушир мобилизациядин сергъятра аваз республикадин шегъерринни районрин килери тухузвай к'валахдикай гегеншдиз РД-дин Къилин ва Гьукуматдин Администрациядин Руководитель Алексей Гьасанова ихтилатна.

Сергей Меликова къейбуруз ва набутриз повесткаяр атанвай районрин, шегъеррин военный комиссарин к'валахриз юридический рекъый дуьзгуьн къимет гун тапшурмишна.

“Повесткаяр агакъай ихътин хизанар гыхътин гьалда хъун мумкин ят'ла фикридизни гъиз жезвач”, - лагъана республикадин Къили, ихътин гьерекатрилай вичин наразивал къалуруналди.

РД-дин прокурор Алексей Ежова ихътин гъар са дуьшуьшдин гъакъиндай ахтармишунар кыле тухудайди хиве къуна ва тамам тушир мобилизациядиз талукъ яз агъалийрилай къвезвай арзайриз килигдай махсус десте тешкилнавайдакый хабар гана. Къейд ийин хъи, и дестедик акатнавай пешекарар агъалийрин ихтиярар ч'урнавай дуьшуьшарни винел акъудунал машгуьл жезва.

Жегъилрихъ галаз кыле тухузвай к'валахдикай РД-дин жегъилрин крарин

рекъый министр Камил Саидова суьгъбетна. Дагъустандин милли сиясатдин ва динрин крарин рекъый министр Энрик Муслимова вичи регъбервал гузвай ведомстводи ДГУ-дин Координационный центр адихъ галаз санал “Открытый диалог” проектдин сергъятра аваз республикадин 19 вуздани сузда жегъилрихъ галаз гуьруьшар кыле тухванвайдакый хабар гана.

С.Меликова жегъилриз ватанпересвилин тербия гунин, абурук ватанпересвилин руьгъ кутунин жигъетдай кыле тухузвай к'валахрилай вичин разивал къалурна ва и карда министерствойриз куьмекар гузвай диндин ва жемиятдин тешкилатрин векилриз сагърай лагъана.

Тамам тушир мобилизациядиз талукъ месэлайрин гъакъиндай РД-дин Хатасузувлин Советдин Секретарь, РФ-дин Игит Мегъамед Баачиловни рахана. Вичин рахунра ада дяведин рекъый къуллугъ авуниз эвер гуникай кыл къакъудзавай бур уз гъар са итимдин ивидик хъун герек тир къастунин кевивал рик'ел хъун теклифна.

РД-дин промышленностдин ва алишверишдин министр Низам Халилова заседанидин сергъятра аваз Украинада кыле физвай махсус операциядиз физвай бур уз жуьреба-жуьре рекъерай куьмекар гун патал региондин промышленностдин ва алишверишдин карханайри кыле тухузвай к'валахдикай суьгъбетна. Кылди къачурт'ла, ихътин карханайри чпин патай недай-хъвадай суьрсетдин наборар, электрочайникар, курткаяр, к'вачин къапар ва маса зат'лар чара авуна.

Заседанидин эхирдай Сергей Меликова РД-дин Къилин ва Гьукуматдин Администрациядин, военкоматдин, Халкъдин Собранидин, прокуратурадин ва жавабдар маса органрин векилрикай ибарат десте арадал гъун ва республикада тамам тушир мобилизациядин жигъетдай кыле тухузвай к'валах адан къет'ен гуьзчивилик кутун тапшурмишна.

Нумрадай клела:

ВАТАНПЕРЕСВАЛ

Гъар садан пак буржи

Къенин гъакъикъат акъван ахуди хъанва хъи, Рагъак'лидай патан уьлквейрин ва США-дин, НАТО-дин политикри, генералри, министрри чин кун тавуна, Россия пайпаярна кланзавайди я, и кар патал Россиядин чилерал гъатта ядерный бомбарни везеда лугъуза. НАТО-дин къушунар чи уьлкведин сергъятдив акъвазнава...

▶ 4

СИЯСАТ

“Лацу тапарар”

хаталу яракъ хъанва

Россиядиз акси, алай вахтунда къизгъин хъанвай информациядин дяве Украинада тухузвай махсус серенжемдив эгеч'далди хейлин йисар инлай вилик башламиш хъанвайди я. Гъакъикъатда лагъайт'ла, ибурад, къенин йикъан акъунар, Советрин уьлкведиз акси яз, чун магълуб хъайи ва государство чук'рунал гъайи “къайи дяведин” къвед лагъай - эхиримжи пай я.

▶ 5

ЭКОНОМИКА

Майишатрин къайгъуяр пара я

Къейд ийин, куьчери хипехъанвилеин хиле вилик акъвазнавай четин месэлайрикай сад майишатри хипер хуьдай къишлахар бес тахъун я. Гъавилий эхиримжи йисара райондин жемиятдин 16 майишат чпин гъайванар, еке пулар гуз чилер кириде къаз, Дербент райондин зонада хуьниз мажбур жезва.

▶ 7

ОБРАЗОВАНИЕ

Адал дербентвийри дамахзава

“Муаллим-методист”, “РФ-дин пешекарвилеин юкван образованидин лайихлу работник”, “РД-дин образованидин отличник”, “РД-дин лайихлу муаллим” Мирза Къанатилевича 16 йисуз Дербент шегъердин школада, ахпа 30 йисуз Дербентдин педагогикадин тарсар гана.

▶ 8

ИСКУССТВО

Къакъан кук'лушрихъ -

гъакъисагъ зегъметди

Ш.Шагъмарданова алай вахтунда Санкт-Петербургда РАО-дин Смольный институтдин изобразительный искусстводин кафедрадин профессор, т'ебиш илимрин Европадин академиядин академик яз, академический живописдай, гъили ч'угунвай шкилдай (рисунок), композициядай тарсар гузва.

▶ 9

ХАБАРАР

Пай кутазава

Мергъяматлувлин “Умуд” фондуни Ст'ал Сулейманов ва Къурагъ районрай тамам тушир мобилизациядин сергъятра аваз аскервилеин къуллугъдал фидай ватандашар герек тир зат'ларалди таъминарун патал пулунин такъатар чара авуна.

▶ 12

Эбеди яз - риклера

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Алатай жуьмядиз Махачкъалада СССР-дин композиторин Союздин член, РФ-дин ва РД-дин искусствойрин лайихлу деятель, госпремиерин лауреат Мегьамед Азизханович Гьусейнован къамат эбеди яз риклера хуьнин лишан яз ам яшамш хъайи квалерин цлал мемориалдин кьул алкуруни талуькарнавай мярекат кьиле фена. Аниз Дагъустандин культурадин министр З.Бутаева, М.Гьусейновахъ галаз санал квалехайбур, устаддин яратмишунриз кьимет гузвай, адан экуь къамат риклера хуьзвай гзаф ксар атанвай.

- Рутул райондин Хуьлуьдрин хуьре дидедиз хъайи, Махачкъалада музучилище, Москвада культурадин госинститут аькалтайрай Мегьамед Азизхановича вичин вири уьмуьр культура хуьниз ва вилик тухуниз бахшна. Ам дерин чирвилер авай пешекар, жегьилрин насигатчи тир. Композитор яз ада чаз тунвай зурба ва кьетлен ирс, жуьреба-жуьре жанрайрин 200-далай виниз эсерар: "Шарвили" опера, "Дагъустандин музыкадин рангар" тивар алай симфониядин сюита, "Эмин" драмадин поэма ва гзаф масабур Дагъустандин музыкадин кьизилдин фондуна гьатнава. М.Гьусейнов хейлин шабагьриз лайихлу хъана. Амма виридалайни кьилин шабагь адан тивар инсанри риклера хуьн,

амукьун я. Къе чна Мегьамед Гьусейнован къамат эбеди яз риклера хуьн патал мад са кам къачуна, - кьейдна Зарема Бутаевади.

М.Гьусейнован ватанпересвилеин, инсанвилеин виниз тир ерияр, регьбервилеин бажарагьлувал РД-дин музыкантрин Союздин правленидин председатель Х.Баширова, композитор Р.Фаталиева, "Дагъустан" ГТРК-дин директордин заместитель С.Хавчаева, Дагъустандин балетдин ва операдин гостеатрдин директор М.Абасова, РФ-дин лайихлу артистка З.Абдуллаевади чими келимайралди рикел хкана.

- Мегьамед Азизханович девлетрихъ калтугай кас туш. Ам патал кьилинди руьгьдин девлет тир. Са мисал гьин. 1985-йисуз Москвадиз келиз фейи ам, вири хъиз, уьлкведин меркездиз тамашиз ваь, ГДРЗ-диз (государственный дом радиовещания и звукозаписи) фена. Дагъустандин композиторин эсеррин сягьдиз тамашна. Ана авайди лап тимил эсерар тирди акурла, ада и кар гьак тунач. М.Гьусейнов кьилин редактордихъ галаз гуьруьшмиш хъана, вичин наразивал къалурна. Ада и "гьалат" арадай акьудун хиве кьуна. Са тимил вахтни арадай фенач, Дагьларин уьлкведиз за-

писар авун патал комиссия атана. Ахпа чи композиторин эсерар Вирисоюздин радиодай гуз эгечина, - рикел хкана Салам Хавчаева.

Мярекатдал хизандин тиварунихъай рахай Мегьамед Гьусейнован руш Гуьзел Агьмедовади, уьмуьрдин юлдаш Бедирнисе Наврузовади ва мукьва-кьили Асият Шамиловнади мярекатда иштираккай ксариз сагьрай лагьана.

Дугьриданни, мярекат, Мегьамед Гьусейнован эсерри хъиз, риклериз чим гудайди, лап таьсирлуди хъана (ам аькалтайлани инсанри хъфиз тади къачузвачир).

Къейд ийин хъи, мемориалдин кьулунин автор чи машгур ватангьли, Россиядин ва Дагъустандин халкьдин художник Гьейбат Гьейбатов я.

Садвилеин межлис

Агьмед МАГЬМУДОВ

2-октябрдиз Махачкъалада, Иса пайгьамбардин (алеийги салям) тиварунихъ галай руьгьдин центрада "Лезги халкьдин садвилеин межлис" лишандик кваз члехи мярекат кьиле фена. Къейд ийин хъи, ихъин мярекатар тивар кьунвай центрада вилик йисарани тухванай.

РД-дин Муфтиятди тешкилнавай межлисада лезги халкьдин машгур векилри - алимири, сиясатчири, спортсменри, карчийри, журналистри ва масабур иштиракна. Абурун арада РД-дин туризмдин ва халкьдин художественный сенятрин министрводин регьбер Э.Мерданов, РД-дин Халкьдин Собранидин депутат М.Алиханов, Кьиблепатан Дагъустандин са жерге районрин кьилерин заместителар, РД-дин милли сиясатдин ва динрин крарин рекъай министрдин заместитель М.Шафиев, Кьиблепатан Дагъустанда РД-дин муфтийдин патай тамам ихтиярар ганвай векил Гь.Гьажиев, Муфтиятдин векил Ш.Алиханов, Махачкъала шегьердин депутатрин Собранидин председателдин сад лагьай заместитель Х.Алиев ва масабур авай.

Межлисал рахайбуру лезги халкьдин тарихдикай, адан баркаллу векилрикай, лезгийри халкьарин арада дуствал, стхавал хуьник кутазвай паюникай ихтилатар авуна. Жемиятдин векил Сулейман Тагьибегова машгур шейх, дагьвийрин руьгьдин буба Ярагь Мегьамедан уьмуьрдин ва диндин рекьикай гегьенш доклад авуна. Мярекатдал лагьай нашидар кватл хъанвайбуру хушдиз къабулна. Иштиракчийрин арада умрадиз фидай са путевкани къугьвана.

Лагьана кьанда, алатай йисарив гекьигайтла, цинин межлис са акьван хъсандиз тешкилнавачир. Сад лагьайди, атанвай инсанрин къадар тимил тир. Мугьманрин арада республикадин государстводин органра кваллахзавай лезги халкьдин векиларни тимил авай. Виликан йисарив гекьигайтла, мярекатдин программани кесиб тир. Тешкилувлин жигьетдайни рехъ ганвай гьалатлар авай. Мисал яз, гаф гун патал межлисдиз теклифнавай мугьманриз сегьнедал экьечдай мумкинвал ганвачир. Лезги халкьдин садвилеин межлисин кьиле акьвазнавайдини маса халкьдин векил тир. Нубатдин сеферда тешкилатчийри и крариз фикир гудайдак умудар кутазва.

Азиз Алем

1-октябрдиз лезгийрин машгур шаир, хейлин йисара Дагъустандин ктабрин чапханада, "Коммунист" газетдин редакцияда отделдин заведующий, "Литературадин Дагъустан" журналдин лезги выпускдин редактор, "Литературадин Дагъустан" ва "Кард" журналрин (абур ирид члалал акьатзава) сад хувунвай редакциядин кьилин редактор яз кваллахай Азиз Алем (Фатуллаев Азиз Шихбинетович) рагьметдиз фена.

А.Ш.Фатуллаев 1938-йисан 19-февралдиз Бакуда дидедиз хъана. Буба фронтдиз фейила, хизан Докьузпара райондин Мискискарин хуьруьз куьч хъхъана. Усугьчайдал юкьван мектеб аькалтайрайдалай кьулухъ, ам Дагъустандин пединститутдин тарихдинни филологиядин факультетдик экечина, гуьгьунлай кьелунар урус ва Дагъустандин члаларин отделенида давамарна. Анжах азарлувал сеbeb яз адавай вуз аькалтайриз хъанач.

1965-йисуз Азиз Алем Москвада М.Горькийдин тиварунихъ галай Литературадин институтдик экечина. 1970-йисуз анаг аькалтайрайдалай кьулухъ жегьил литераторди Дагъустандин печатдин жуьреба-жуьре органра кваллахна.

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" редакциядин коллектив

А.Кь.Шихрагьимов

И йикъара чав чулав хабар агакьна: яргьалди чулугур залан азардикди машгур публицист, аграрник-экономист, экологиядин рекъай алим - ахтармишунардайди, хейлин йисара чи газетдин редакцияда хуьруьн майишатдин отделдин заведующийвиле кваллахай Аламудин Кьадиевич Шихрагьимов рагьметдиз фена. Ам чидай ва адахъ галаз санал кваллахай вирибуру яс чулугвазва, багьрийриз сабуруар гузва.

А.Кь.Шихрагьимов 1932-йисуз Мегьарамдхуьруьн райондин Целегьунрин хуьре дидедиз хъана. Кьасумхуьрел юкьван школа, Махачкъалада хуьруьн майишатдин институтдин агрономвилеин факультет аькалтайрна. Адалай кьулухъ гагь республикадин хуьруьн майишатдин министрвода, гагь жуьреба-жуьре майиштра руководство гудай ва тешкилдай кваллахар бегьмарна. 1961-1973-йисара республикадин "Коммунист" газетда (гилан "Лезги газет") лап кар алай члехи отделдин кваллах виликди тухвана. Газетдин квалларив еке десте журналистар - хуьруьн майишат, экономика, аграрный илимар чидай ксар агудна, абуруз махсус чирвилер гана.

Эхиримжи йисара Аламудин Кьадиевич РАН-дин ДНЦ-дин Прикаспийский зонадин тебиаддин девлетрин институтдин кьуллугьчивиле кваллахзавай, вичин вири алакьунар ва чирвилер чи республикадин гуьлуьз мукьва мулкарал чилер хуьнин ва абурукай бес къадарда

Литературадин алемдиз ам сифте критик яз атанай. Жегьил критикдин сад лагьай макъала (Кь.Межидован "Лувар квай дустар" ктабдиз кхьенвай рецензия) 1956-йисуз "Комсомолец Дагестана" газетда чапнай. Гуьгьунлай Азиз Алеман яратмишунрин кьилин рехъ ширадихъ галаз алакьалу хъана. 60 йисалай виниз "эдебиятдин никле" бегьерлудаказ зегьмет чулугур шаирдин кьелемдикай 12 ктаб жатна: "Алмасдин кьусар", "Лацу цифер", "Са кьужах нурар", "Рехи тар", "Хияларни цайлапанар", "Гьуьлуьн зенгер", "Муьжуд лагьай цав", "Мидаим легьзе", "Сугьгьурдин ялав", "Лекьрен гвен", "Крчар алай лам", "Къакъаравай сабур". Вишералди ширавар газетризи журналризи акьатна. Шаирдин эсерар гьакни антологияра, хрестоматийра, учебникара гьатнава, адан яратмишунар республикадин мектебра, вузра чирзава.

Азиз Алеман ширавардин дуьньядин кьетлен лишанрикай сад тематикадин гегьеншвални кьалубринни жанрайрин жуьреба-жуьревал я. Шаирди дуьньядин ширавардай лезги литературадиз цудралди жанрар гъана. Идалайни гьейри, ада вичини хейлин цийи кьалубар туькьурна. Абурукай гегьеншдиз Ж.Гьасанов адин "Лирика Азиза Алема" ктабда, М.Ибрагьимован илимдин макъалайра раханва.

А.Алема лезги литература патал члехи ирс тунва. Чаз малум тирвал, адан кьелемдикай кхатнавай вишералди эсерри дуьнья акунвач. Гена шаирдихъ милли публицистикадин, эдебиятдин къадир авай веледар ава. Фикирдиз адан хва - Милрад Фатуллаев, руш - Райсама Фатуллаева кьезва. Абуру къадирлу ирсдар тирдал шак алач.

Шаир 2-октябрдиз Мискискарин хуьре кучукна. Чна Азиз Шихбинетович Фатуллаев рагьметдиз финихъ галаз алакьалу яз адан хизанриз, вири мукьва-кьилийризи башсагьлуьгвал гузва. Азиз Алеман экуь къамат чи риклера эбеди яз амукьда.

менфят хкудунин месэлайрал желбна. Зегьметда ва илимда къазанмишай агалкьунар адаз Дагъустан Республикадин лайихлу экономистдин гуьрметдин тивар ва маса шабагьар гуналди кьейдна.

Вичин насигьатчивилин рехъ ада уьмуьрдин эхирдалди давамарзавай. Рагьметлудан журналиствилин - публициствилин ирс, илимдин лап хъсан теклифар чав гума.

Чна рагьметлудан хизандиз, ам чидайбуруз, дериндай хажалат чулугнивиди, башсагьлуьгвал гузва. Аламудин Кьадиевич Шихрагьимован экуь къамат чи рикелай садрани алатдач.

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИН" редакциядин коллектив

СССР-дин - 100 йис

Гъазурайди - Ш.ШИХМУРАДОВ

Ватан, сад тир уьлкве терг авун патал нагъакъан, угъраш са касни бес я: тарихда ихътин мисалар, чешнеяр тими авач. Гъа са вахтунда камаллу, дирибаш са касдилай уьлкве, миллет, халкъар къутармишизни алакьда. Гъайиф хьи, къудратлу СССР тергдай душманар гзаф хъана, амма четин, муракаб, герек макъамда ам хуьдай, хаинрикай къутармишдай - садни. Советрин Союз амайта, ци чна адан 100 йисан юбилей шад гъалара къейддай, дуьньядин, уьлкведин гъалар, халкъарин яшайиш масадбур жедай. "Халкъарин мурад яз тукьурай чи сад тир къудратлу Советрин Союздикай" алатай вахтара хъыз рахун гъайиф члугвадай кар я.

Азад, барабар ихтиярар авай халкъар гуьгьуьллувилин бинейраллаз сад хъун, инсаниятдин тарихда садрани тахъай хътин надир государство яратмишун Чехи Октябрдин инкылабдин кар давамарун хъана. Государстводин цийи жуьреяр илимдин рекьелди бинеламишун, сад тир государствода жуьреба-жуьре халкъар тупламиш хъун, чи уьлкведа милли месэла социализмдин бинейраллаз гъалун (Советрин Федерация ва советрин автономия) тарихда, гьелбетда. Ленинан еке агалкун, лайихлувал я. Государство тукьур хъунин жуьрейрихъ къекъуьн хци гуьжетрин (дискуссийрин), жуьреба-жуьре фи-

государство - СССР арадал атуни важиблу роль къугъвана.

1922-йисуз вири республикайра сад тир государство тупламиш хъуниз талукъ яз зегметчийрин гегенш гьерека башламиш хъана. И йисан мартдиз Закавказьедин федерация малумарна. Декабрдиз лагъайта, - Закавказьедин Социалистический Федеративный Советрин Республика (ЗСФСР). УССР-дин, БССР-дин ва ЗСФСР-дин декабрдиз кыле феий съездрал союзный государство арадал гъунин гъакъиндай къарарар къабулна.

1922-йисан 30-декабрдиз Москвада Вирисоюздин Советрин 1-съезд ачух

жигъетдай масабуралай аслу тушир державадиз элкьуьрунин важиблу месэла вилик эцигна. Майишатдин 1926/27-йисуз Советрин гъукуматди промышленностдин хилез са миллиард манатдилай гзаф пул чара ийизва. Цийи заводар, фабрикаяр, электростанцияр ва маса карханаяр эцигзава, шахтаяр кардик кутазва. План ГОЭЛРО агалкунралди уьмуьрдиз кечирмишзава. ИкI, Шатурадин, Волховдин ГЭС-ар эцигзава, 1926-йисуз Днепрогэсдин проект тестикъарзава.

ВКП(б)-дин 1927-йисан декабрдиз хъайи XV съезддал хуьруьн майишат коллективламишунин рехъ тайинарна. 1929-йисан майдиз СССР-дин Советрин V съездди халкъдин майишат вилик тухунин сад лагъай вад йисан план (1928-1932) тестикъарна. Къилин фикир залан санайи виликди тухуниз гузвай. Советрин халкъ план уьмуьрдиз кечирмишунив руьгъ, ашкъи-гъевес хкаж хъанвай гъалара эгечна. Йигин еришралди эцигиз эгечна: Днепрогэс, Сталинграддин тракторрин завод, Ростовдин машинар акъуддай, Краматорский, Горловкадин заводар, Москвадин ва Горькийдин автотавоудар, Уралмашзавод, Березнякдин ва Соликамскдин химкомбинатар, ракъун рехъ Турксиб, Магнитогорскдин металлургиядин завод, Кузбасс ва икI мад.

Сад лагъай вад йисан план вахтундилай вилик (1933-йисан сифте кыле-ра), яни къуд йисни пуд вацра тамамарна. Нетижда СССР индустриально-со-

Халкъарин мурад тир...

кирар, теклифар сад-сада акъунин гъалара кыле фенай. Я.М.Свердлова къил кутуналди, гъеле 1919-йисан хъуьтлуьн вахтунда регионра халкъарин милли государственвийин майилар чириз эгечна. Халкъариз, миллетриз чпин къисмет ва идара авунин тегъер чпи хкъагъунин, тайинарунин ихтияр авайди фикирда къуналди, В.И.Ленин гъам Россиядин Федерацияда, автономиядин держада, гъамни чпин гележедин рехъ хкъазавай республикайрихъ галаз икърарар кутлуьнналди, къилдин гостешкилатар милли территориальный бинейраллаз арадал гъунин терефдар тир. 1921-йисуз РСДРП-дин X-съезддал И.Сталина милли месэлайрай доклад авунай. И члавуз гегенш рахунари арадал атанай. Россиядин Федерациядихъ галаз муькуь республикайрин алакъайриз талукъ месэладиз, Советрин Вирисоюздин сад лагъай съезддиз гъазурвал аквадайла, килигнай.

СССР-дин вахтунда уьлкведа халкъдин майишатдин сад тир комплекс арадал атана. Ада, гьелбетда, государствода халкъарин садвилн материалый бине, диб (фондамент) тешкилна. Союзный ва автономиядин вири республикайрин экономикадин, медениятдин, кадрийрин къуватар, дережа, мумкинвилер артух хъана. Гзаф миллетар санал тупламиш хъанвай Советрин государстводин къуватлувили, гужлувили Ватандин Чехи дяведдин ва адалай гуьгъуьнни йисара уьлкве гуьнгъуна хтунин атлугъай, гзаф залан имтигъанра дурум гана.

* * *

Чехи Октябрдин инкылаб общество виликди финин законлу, тлебии нетижа хъана. 1917-йисан 25-октябрдин (7-ноябрдин) зкуьнахъ Военно-революционный комитетди Урусатда соцреволюция гъалиб хъайидакай хабар гана. Къецепатан ва къенепатан душманрин винел гъалибвилер къазанмишуни халкъдин майишат гуьнгъуна хутадай, ам социализмдин бинейраллаз виликди тухудай мумкинвилер ачухна. И карда, гьелбетда, сад тир

хъана. Анал дуьньяда сад лагъай гзаф миллетрин рабочийринни лежберрин сад тир государство арадал атанвайдакай малумарна. Аник акатна: РСФСР, БССР, Украина ССР, Закавказьедин Федерациядин республикаяр - Азербайжан, Эрменистан, Гуржистан. Съезддал СССР арадал атанвайвилин гъакъиндай Декларация ва Договор тестикъарна. И кардихъ тарихдин зурба метлеб авай. И документар 1924-йисуз СССР-дин Конституция къабулдайла, адан бинеда гъатна ва барабар халкъар государстводин сад тир союздиз гуьгъуьллувилелди гъахъунин Ленинан принципар закондалди тестикъарун хъана.

1924-йисуз Союздик Туркменский ССР, Узбекский ССР, 1929-йисуз Таджикиский ССР, 1936-йисуз Къиргъизистан ва Къазахстан, 1940-йисуз Молдавский ССР ва Прибалтикадин республикаяр - Литва, Латвия ва Эстония эгечна.

1924-йисан 31-январдиз СССР-дин Советрин 2-съезддал Конституция, адани Союзный государство арадал атуьн гъакъикъи делил яз тестикъарна. Конституциядихъ международный зурба метлеб авай. Ада зегметчийриз гегенш ихтиярар, азадвилер, государствод идара авуна активвилелди иштиракун таъминарна.

Яваш-яваш цийи государстводин агалкунар, дуьньяда адан авторитет артух жез башламишна. 1925-йисуз халкъдин майишат гуьнгъуна хтунин девир эхирдиз къезва. И члавуз СССР-дин залан санайиди интервенциядилай ва граждандяведилай вилик квай йисарин дережадин 75% продукция гана, хуьруьн майишатди - 87%. Сифте колхозар, совхозарни вилик физва. Зегметчийрин дуланажагъ къвердавай хъсан, мектебра клелзавай аялрин къадар са шумуд сеферда артух жезва.

1925-йисан декабрдиз хъайи ВКП(б)-дин XIV лагъай съездди СССР-да социализация кыле тухунин, социализмдин материалый-технический бине тукьуьрунин, уьлкве экономикадин

циалистический державадиз элкьвена. ВКП(б)-дин XVII съезддал (1934-йисан 26-январь - 10-февраль) къвед лагъай вад йисан (1933-1937) план къабулна. 1935-йисуз стахановчийрин гьерека башламиш хъана. Къвед лагъай пятилеткани къуд йисни пуд вацра тамамарна.

Партиядин XVIII съезддал къабулай пуд лагъай вад йисан планда (1938 - 1942) общественный производство мадни виликди тухун, зегметчийрин яшайишдин дережа хкажун, Советрин государстводин оборонадин гужлувал мадни мягкемарун къалурнавай. Ватандин Чехи дяведилай вилик СССР индустриядин колхозрин къудратлу соцдержавадиз элкьвенвай. Адак союзный 16 республика квай. И пятилеткадин эцигунар секинсуз, къызгъин гъалара кыле фена: фашистрин чапхунчийр дуьньядин къвед лагъай дяведик цай кутунин рекъел элячнавай. Коммунистрин партиядин, И.В.Сталинан регъбервилек кваз советрин халкъди, баркаллу Яру Армияди Ватандин Чехи дяведа тарихдин метлеб авай гъалибвал къазанмишна.

Къуд (1946-1950) ва вад лагъай (1951-1955) пятилеткайра дяведа чуклурай халкъдин майишат са куьруь вахтунда гуьнгъуна хтунай.

Советрин соцгосударстводи чпин аслу туширвал патал женг члугвазвай Рагъэкъечдай патан уьлквейриз дуствилин, куьмекдин гыл яргъи авуна. Колонияр тир гзаф уьлквейра миллет азад авунин гьерека башламиш хъана. Фашистрин Германиядихъ галаз дяведа Чехи гъалибвал къазанмишуни халкъариз чеб империалистрин викиникай азад авунин женгинин пайдах мадни виниз хкаждай мумкинвал гана. 1949-йисуз Китайдин халкъдин республика арадал атана. Латиндин Америкада США-дин империализмдиз акси экъечлунар гужлу жез башламишна. Октябрдин инкылабдин кар, СССР-да социализм гъалиб, мягкем хъуни дуьньядин вири уьлквейра зегметчи халкъарин фикирар, къатлунун, къанажагъ уяхарна.

Рекъемар ва делилар

Советрин уьлкведин милли дуллухди 1987-йисуз 600 миллиард манат тешкилзавай. Зегметдин бегьерлувал къвердавай хкаж, агъалийрин дуланажагъ хъсан жезвай. 870,5 миллиард манатдин промышленностдин, 220,1 миллиард манатдин хуьруьн майишатдин продукция гъасилзавай. Промышленностдин продукция гъасилунин еришар союзный республикайрани 100 процентдилай виниз тир.

СССР-дин халкъарин стхавилин чехи хизанда Советрин Дагъустанни индустрияни хуьруьн майишат виликди фенвай республикадиз элкьвена. Къейд авун лазим я хьи, Дагъларин уьлкведин тарихдин къисметда чехи урус халкъдин роль лап зурбади я. 80-йисара чи республикада цийи тадаракардиз къваллахавай 250 кархана авай. Эгер, месела, 1913-йисав гекъигун хъайитла, гъасилзавай промышленностдин продукциядин къадар 209 сеферда артух хъана. Чи республикадин карханайрин марка алай шейэр уьлкведин вири республикайри, крайривни областрив агакьзавай, гъакI къецепатан 60 уьлкведизни рекъе твазвай.

Дагъустанда 242 совхоз, 305 колхоз авай. Абуьр гзаф хилерин девлетлу, девирдин истемисунриз жаваб гузвай хуьруьн майишатдин техникадалди, тадаракарди таъмин тир.

Сибирда, Яргъал тир Рагъэкъечдай пата БАМ-дал, гзаф чкайра нафтадин, газдин линияр тухудайлани, цийи мяденар кардик кутадайлани, уьлкведин вири миллетрин векилри гъакъисагъвилелди зегмет члугвазвай. Мисал патал къачуртла, Чиркейдин ГЭС уьлкведин 50 миллетдин векилри эцигна. Иниз Москвадин, Ленинграддин, Украинадин, Белоруссиядин, Гуржистандин, Эрменистандин ва маса республикайрин 200-далайни гзаф карханайри эцигунардай материаларни герек тадаракар рекъе тунай. Залзалаяр хъайила, саки вири чехи уьлкведи гайи къван еке куьмекар дагъустанвийрин рикелелай садрани алатдач.

Гъайиф хьи, 1985-йисалай чи сад тир уьлкведин къилел чулав цифер къватI жез эгечна. СССР чуклурун гъам къенепатан, гъам къецепатан душманрин, буржуазиядин классовой къуватрин гьерекатрин нетижа хъана. СМИ-рай датIана Советрин Союз, чи баркаллу тарих, Ленин, Сталин, социализм къацлурзавай, сергъят авачир къван гзаф пис таб чуклурзавай. Советрин Союз чуклурунин мураддалди капиталдин дуьньяди вири къуватар желбнавай.

Къейд ийин хьи, СССР чуклурун патал (объективный) са себебни авайди тушир. Ам терг ийиз кълинибур гзаф авай. Иллаки алатай асирдин 50-йисарин 2-паона, "пролетариатдин диктатура" гъич авуна, "общенародное государство" малумарайдалай, чи баркаллу тарих, Чехи Сталинан тIвар русвагъ ийиз эгечлайдалай къулухъ. Уьлкведин ва партиядин къилиз атай зегметчи халкъдин душман, хаин, амалдар М.Горбачева, датIана халкъдикай тапарариз, мецел сад алаз, кар масакIа ийиз хъана. Уьлкведиз гзаф хаталу шартIара къуьнерал чинер алайбур чпи къур къинез (присяга) вафалу хъанач.

Инсаниятдин тарихдани тахъай хътин зурба мусибат хъана. Яракьлу акунар, миллионралди инсанар санай масаниз катунар, абурун къисметриз клур гунар... Индустрия, экономика дарбадагъна. Наркомания, чалкечирвал, марифатсузвал, руьгъсузвал, тахсиркарвилер, коррупция гегенш хъана. Берлин, ГДР вахкана. Варшавадин пакт чуклуьна. На лугъуди, Ватандин Чехи дяведа чун гъалиб ваь, магълуб хъайиди я. Уьлкведал чуьнуьхунинни тарашчивилин, бандитвилин, криминально-олигархический вагъши капитализм илитIна. Вице-президент А.Ружкоя 1993-йисан 16-апрелдиз гъазурнавай са документда Ельцинан, Гайданар, Чубайсан, Шохинан, Бурбулисан, Шумейкодин, Грачеван, Козыреван ва гзаф масабурун хаинвилн роль къалурнава.

СССР чуклурун себебар лап гзаф ава. Им къилди са макъаладин тема я. Украинада дяве физвай, США, НАТО къвердавай пехъи, ягъсуз жезвай къенин шартIара виликан союзный республикаяр сад, Волгада алай шегъердални Сталинград тIвар эцигна хъуй чи уьлкве къудратлу, душманарни линпI жеда.

Абад АЗАДОВ

Са рахунни алач, Россиядин Федерациядин Президент Владимир Путина уьлкведа там тушир мобилизация малумарун алай девирдин истемешун я. Донбассдин шегьерар, хуьрер фашистрин, миллетбазрин чулава гьерекарикай, гужарикай хуьн, азад авун патал гатлунай махсус серенжем уьлкведин вири агьалийри развилелди кьабулна. Рази тушир са бязи “гьетер”, интеллигенциядин векилар, бизнесменар уьлкведай катна. Россиядин Яракьлу Къуватрин частара къуллугъзавай бур уьлкведин Президентди ва оборонадин министрди вилик эцигнавай кьетлен везифаяр тамамарун эгечна. Гьа сифте йикъара ярмиядин жергейра чехи офицерар-хаинар авайдини малум хъана. Украинадин миллетбазрихъ галаз алакь хуьвай абур чпин хаинвили гьерекараталди, ватанни, военный сирерни маса гуналди, чи аскерриз ягунар кьадай мумкинвал гана. Гьавилий февралдин ва мартдин варцара чи аскеррикай гзаф бур хкатни авуна. Гьелбетда, им пара гьайиф, дерт-гьам артухарзавай делил я.

Чаз хъсандиз чизва, СССР хьтин уьлкве Гитлеран Германиядин фашистрикай хуьн ва ахпа фашизм дуьньядай терг авун патал Яру Армиядин аскерри гьихьтин игитвилер кьалурнатла, миллионралди кьегьалри чпин чанар къурбанднатла, далу пата чи халкьари четинвилериз гьик дурум ва фронтдиз куьмек ганатла. Советрин Союздин вири халкьар сад хъана душмандин винел кьарагьна. Нетижанда зурба гьаливални кьазанмишна. Чна игит рухваяр ва рушар рикел хуьзва.

Гьар садан пак буржи

Къени гьахьтин вахт алуьнава. Донбасс, гьакл чи уьлквени душманрикай хвена кьанзава. Абури тммил туш. 1941-йисузни Гитлера саки вири Европададин уьлквеар галаз СССР-дал веьенай. Къе лагьайтла, Россиядин Федерациядиз саки вири Европа, а члавуз СССР-дин амадагар хъайи США, Великобритания акси акъвазнава. НАТО-ди пехьивалзава. Миллетбазрин гьиле гьатнавай Украинадиз куьмек гузвайди я лугьуз, абур стха республикадин халкь кьирмишзава, Россияни пайи-паяриз кьанзава.

И йикъара США-дин разведкадин идарада яргьал йисара къуллугъ авур са чехи офицердин гафарихъ яб акална за телевизордай. Ада вичин амадагариз, президентдиз, пентагондин, НАТО-дин чапхунчийриз теклифзава: “Чна бинедилай Россиядин демократрикай-радикалрикай хийир кьачуналди, ана гьукумдиз акси гьерекатар арадал гьуналди, властдин кьиле авайбур дегишариз алахъунин сиясат бегьерсузди, са нетижаданни тагьайди хъана. Им чи еке гьалатла я. Гила чи рехъ масад хьун лазим я. Россиядин халкьар сад-садаз акси акъвазарна, абур арада кьалмакьал, гьатта женгер арадал гьана кьанда. И жуьреда кьвалах тухвайтла, чалай Россиядин гьукумдин кьилиз чи итижриз къуллугъдай инсанар гьиз жеда”.

Ихьтин алахъунриз абур, кьенепатан хаинарни желб авуна, 1996-1999-йисарани рехъ ачухнай, Кеферпатан Кавказда дяведин гьерекарик цай кутунай, вири регион Россиядикай жуддай фикир аваз. Чечнядиз, Дагъустандиз международный бандитрин дестеяр ракурна, Чечен Республика Россиядиз акси акъвазарна. Гена хъсан, дагъустанвийри республикани, гьакл Россияни пайи-паяр авуникай хвена. Чпин алчак планар кьилиз акъат тавунин хъелни кума абур.

Къенин гьакьикъат акъван ачухди хъанва хьи, Рагьаклидай патан уьлквейрин ва США-дин, НАТО-дин политикри, генералри, министрри чин кьун тавуна, Россия пайи-паярна кьанзавайди я, и кар патал Россиядин чилерал гьатта ядерный бомбаряни веьеда лугьузва. НАТО-дин къушунар чи уьлкведин сергьятдив акъвазнава. Душманрин мурад сад я - Россиядин Федерациядин чилерин, девлетрин иесивал авун.

Бес ихьтин къурхулу вахтунда мобилизация герек тушни? Бес чи акьалтзавай несилдин пакадин йикъакай, уьлкведин гележегдикай фикир тавун кьайгъусузвал жедачирни? Президент В. Путин вири крар, месэляяр фикирда кьуна, мобилизациядин гьакьиндай кьарар акъудна. Идан гьавурдани гьар са агьали дуьз акъуна кьанда. Исятда чна чун техвейтла, пака геж, чи аялрин, кьезвай несилрин кьисмет татугайди жеда.

Мобилизация малумарун дуьз кар я. Ватан хуьнин важибу месэла гьар са хизандиз талукьди хъанва.

Мобилизация малумарай гьа сифте кьве юкьуз

цуд агъзур касди, гуьгьуьлувилелди военкоматриз фена, чеб Ватандин эвердиз гьазур тирдакай лагьана. Вири регионра военкоматри гьяд йикъара кьвалахзава ва оборонадин министерстводин кьарар кьилиз акъудзава.

Гьайиф хьи, бязи регионра военкоматрин ва кьайдаяр хуьдай органрин векилри, еке «активвал» кьалурналди, са бязи гьалатриз рехъ гузва. Оборонадин министерстводи истемешзавай кьайдайрилай элячйна, армиядиз тухун тавуна кьанзавайбуруз повесткаяр гузва. И жигьетдай кьанунрал амал тавур Магадандин военком къуллугъдила алуднава. Сахалиндин военкоматдин къуллугъчи-яр жавабдарвиллиз чулгунва. Севастополдин военкоматдай рекъе тур кьуд виш, Ленинграддин областдай 19 кас элкьуьр хуьунва. Кьанунсуз гьерекатриз рехъ гунин, оборонадин министерстводи истемешзавай кьайдайрал амал тавунин месэляриз талукъ яз РФ-дин Президент В.Путин Хатасу-виллин Советдин заседанидал прокуратурадиз тапшуругьар гана ва гьа са вахтунда лагьана: “Армиядиз запаса авай, гьа гьисабдай яз сифте нубатда РФ-дин Яракьлу къушунра къуллугъ авунвай, чпихъ тайин военный пешеяр ва талукъ тежриба авай ксариз эверна кьанда. Частариз рекъе твадалди вилик абурхъ галаз чарасуз гьазурлухвилин кьвалахни хутахун лазим я. И крар ян тагана кьилиз акъудун герек я”.

Президентди мадни кьейдна хьи, армиядиз желб ийизвай вахтунда рехъ гайи вири гьалатрикай азад хъана кьанда ва мад абур тикрарна виже кьведач. Ада гьакл мобилизациядик кутун тавуна кьанзавайбурун тварарни кьуна: гзаф аялар авай бубаяр, хронический азарар квайбур, призывдин

вахтунилай алатнавайбур. Прокуратурадал гьалатриз рехъ гайи гьар са дуьшуйшдай кьил акъудун тапшурмишна. Нубатсуз эвер гайибур кьвалериз рахкурун лазим тирдакайни лагьана.

Душманар ксанвач. Абур гьар са мумкинвилекай чеб патал менфят жудиз алахъзава. Соцсетра, мобилизациядиз активал ая лугьуз, эвер гунар ава. Абуру чи са бязи инсанрин кьилер элкьуьрзава. 25-сентябрдиз, Дагьларин уьлкведин меркездин майдандал шегьердин 165 йисан юбилейдин концерт кьиле физвайла, мобилизациядиз активалзавайбуру кватл хъанвай кьванбуруз митингда иштиракун эмирна. Абурун тереф лап тммилбуру хвена.

Митингдиз талукъ яз РФ-дин Кьил Сергей Меликова ихьтин баян гана. “Махачкъалада хъайи акция тешкилнавайди, кьецепатай идара ийизвайди тир. Къурху акатнавай инсанар рекъелай алудун патал 1990-йисара Дагъустанда гьалар пайгардикай жудиз кьанзавай кьуватар алахъна. Заз акъвазайвал, гьа вахтунда Каспийскда, Буйнакскда яшайишдин квалер, вокзалар, метрояр, базарар, туьквенар барбатл авур хьиткьинарунар рикелай алатнавайбур ава. Къе гьукумдини, жемиятдини ахьтин телефвилер, къурбандар тикрар тахъун патал герек серенжемар кьабулун лазим я”.

Авайвал лагьайтла, бязи инсанар соцсетра чукурзавай тапан хабаррихъ фад агъазва, ахпа абур сада-садаз рекъе хутаг, агьалирин арада гьулгьула твазва. Эндирей хуьруьнвийри рекьер кьуна, гьукумдин векилриз активална, инсанар полицейскийри кьазва лугьузай файкар акъатна. Гьакьикъатда Эндирей хуьрйя анжах кьве итим мобилизация авуна. Са десте инсанар рекьин кьекъуьндал кватл хъана. Райондин векилри абурхъ галаз суьгьбетна, месэладин гьавурда туна ва десте квалериз хьфена. Идаз ухшар тапаррин сан-гьисаб гзаф я. Гьавилий абурхъ агъун ва абур мукьвабуруз, танишриз, юлдашриз рекъе тун герек авач.

Гьелбетда, вири инсанар викьегьбур, зирекбур, жуьрэтлур жедайди туш. Амма уьлкведин Верховный Главнокомандующийдин кьарардин гьавурда акъаз такланбуруз, мобилизациядиз акси таблугьат тухузвайбуруз, кьецепатан душманрин кьундармайрихъ агъазвайбуруз гьикл лугьудатла чизвач. Уьлкведай катзавайбури ава. Рагьаклидай патан уьлквейри ахьтинбур, визаяр гвачизни, сергьятрилай ахъайзава, абур халис игитар хьиз кьаршиламишзава. Гьукуматди ахьтинбурун вилик рекьер агалнавач. Гила гзафбур катзавай Гуржистандин, Къазахстандин сергьятрал мобильный военкоматри кьвалахда. Мобилизациядик акатзавай пешейрин, яшарин агьалияр сергьятдила ахъайдач.

Ватанпересвилин руьгъ кьакьанбур, 60-70 яшаризни килиг тавуна, чеб Донбассдиз ракъура лугьуз военкоматриз физва. Ахьтинбур чи республикадани ава. Абуруз чизва хьи, Ватан кьеве гьатай вахтунда адаз куьмек гун гьар са агьалидин пак буржи я.

Чи аскеррин дирибашвилер

Хийир ЭМИРОВ

Донбассдин шегьерар ва хуьрер Украинадин миллетбазрикай, неонацистрикай азад авунин махсус серенжем давам жезва. Россиядин армиядин жергейра къуллугъзавай ва махсус серенжемда иштиракзавай чи аскерри игитвилер, дирибашвилер кьалурзава. Россиядин оборонадин министерстводи абурун уьтквемвиллиз, кьастунал кьевивиллиз, женгинин тежрибадиз виниз тир кьимет гузва. Ик, чи лезги хва майор Энвер Набиеваз Россиядин Игит лагьай твар гана. Чи игитри миллетбазрин гьужумар алудзава, ВСУ-дин яракьар, аскерар пучзава. Четинвилер ацалтзаватлани, мулкар фашистрин хашуниз къуллугъзавайбурукай азадзава. Чи кьегьалри шабагьар, тварар патал женг чулгъазвач, абурун макьсад Ватан фашистрикай хуьн, командирин тапшуругьар таммарун я.

Дирибаш аскеррин кьегьалвилерикай Россиядин оборонадин министерстводин пресс-къуллугъди ара-ара хабар гузва. Ик, прапорщик Замир Гьажимурадова ва адан юлдаши, хейлин вахтунда Украинадин неонацистрин гьужумар алудуналди, чпи кьунвай сенгерар ва чи аскерар саламатдиз хвена. Командирри Гьажимурадован дестедин вилик тапшуругъ эцигнавай: нубатдин сенгер кьун ва ам душмандив вахкун тавун. Россиядин къушунрин сенгердай пад акъудунин мураддалди миллетбазар гьужумдиз фена. Гьажимурадован дестеди душмандин са шумуд гьужумдиз дуьзгун жаваб гана. Гранатометдай ада вичи цудав агакьна бандеровичяр тергна. И арада чи са аскердал хер хъана. Замира, вичикайни фикир тавуна, хер хъанвай аскер саламат чкадиз тухвана, адаз медицинадин рекъий сифте куьмек гана, ам кьутармишна.

Йикъан вири вахтунда Гьажимурадован дестеди душмандин са шумуд гьужум алудна, фашистрикай хейлинбур ва абурун яракьарни тергна. Нетижанда миллетбазри кулухъди чулгуна. Идакай менфят кьачуна, Замир Гьажимурадова чеб алай чка дегишарна ва вири аскерар телеф хьуникай хвена.

Тихий океандин флотдин гьуьлуьн пиядин кьилдин бригададин танкарин взводдин командир, старший лейтенант Руслан Къурбанова Донецкдин са хуьр Украинадин фашистрикай азадзавай женгина иштиракзавай. Вичин танкунаваз душмандин сенгеррин юкьваз гьахъзавай Къурбанован танк душмандин ПТУР-дай яна, старший лейтенантдал хер хъана. Амма женгиний экьечинач. Танкуниз зиян тахъанвайди акурла, ада женг давамарна ва хуьруьн кар алай чкаяр кьуна. Кьуд юкьуз давам хъайи женгера Къурбанова регьбервал гузвай танкарин взводди душмандин 14 танк, минометрин са батарея ва 200 миллетбаз тергна. Взводдикай садни хкатнач. Ихьтин кьегьалвиллин нетижанда душмандиз еке зиянар хъана, неонацистрикай хуьр азаддай мумкинвал гана.

РХБЗ-дин ротадин командир Жамалдин Рамазанован регьбервилек кваз женгинин ТОС-1 машиндин экипажди чи сенгеррай пад

акъудиз кьанзавай Украинадин кьве сеферда гзаф авай неонацистрихъ галаз женг чулгъазвай чи подразделенийри куьмек гун лазим тир. Машин яракьралди таьминар хъийидайла, душмандин минометрай гьулле гана. Нетижанда экипаждин бязи аскерал хирер хъана. Гьужумдиз кьезвай миллетбазрин къуватриз мукьва тирвилей капитан Рамазанова гьиле-гьил аваз ва жуьрэтлувилелди вичин кар авуна. Женгинин тежрибадикай ва машин идара авунин алакьунрикай менфят кьачуна, Рамазанова душмандин тупар алай чкайриз цай гана. Механик-водителдин чка кьуна, женгинин машиндин экипаж, ахпа женгинин техникани душмандин тупарин гьуллейрикай саламат чкадиз тухвана. Капитан Рамазанован кар алакьунин ва жуьрэтлувиллин гьерекатри миллетбазрин гьужумар акъвазарна, абурун хейлин зарар гана, чи техника душмандин гьиле гьатдайвал авунач.

Медицинадин къуллугъдин майор Роберт Байрамбегова махсус серенжемда гьа сифтедила иштиракзава. Гагь вертолетда, гагь машинда аваз ам вичин десте галаз гьинай кьалабулухдин хабар атайтлани, гьаниз физва ва хер хъанвай аскерар, офицерар телеф хьуникай кьутармишзава. Мисалар садни кьвед туш. Гзаф вахтара душмандин тупарин, зениткайрин гьуллейрин клинк духтурри чпин кьвалах ийизва. Медицинадин сифте куьмек гузва ва ахпа хирер хъанвай кьегьалар госпиталриз агакьарзава. Майорди вичелай аслу вири крар таммарзава, медицинадин къуллугъчияр себеб яз, чи аскерар куьмек агакь тийидайвал тазвач. Украинадин боевикри чи самолетар акъвазнавай аэропортуниз тупарай гьулле гана. Роберт Байрамбегова анай хирер хъанвай 15 аскер акъудна. Гьа са вахтунда майордин дестедикай садни хкатнач. Маса сеферда ада вичин къуллугъчиярни галаз чи 600 аскер хаталу чкадай акъудна.

Донбассдин республикаяр азадзавай женгера викьегьвал кьалурзавай чи игитрикай социальный сетра ихтилатзава. Абурун уьтквемвилел, жуьрэтлувилел чи агьалийри гьейранвалзава, дамахзава. Заз винидихъ чна кьхьенвай кьегьал рухвайрин тварарихъ инсанри лагьанвай гафар гьиз кьанзава: “Халис итим я. Кичле тахъана, юлдаш кьутармишна. Ахьтин игитар Россиядиз кьанзава. Баркалла ваз!”

“Са куьнихъайни кичле тушир умудлу, вафалу кьегьал я. Къуй ваз Аллагьди гьар са карда куьмек гурай! Аллагьди хуьрай вун, хва!”

“Россиядин гзаф миллетрикай ибарат халкьдал риклин сидкьидай дамахиз кьанзава. Анжах садвал, дуствал кьалурналди чалай и вагьши дуьньяда чун хуьз жеда!”

“Алай вахтунда фронтда авайбуруз, гьар юкьуз миллетбазрихъ, фашистрихъ галаз женг чулгъазвайбуруз, чи хирер хъанвай аскерар кьутармишзавай духтурриз сагьрай лугьуз кьанзава. Гьар сад са игит я. Чун гьахълу рекъе ава, гьалибни жеда!”

Эхъ, чун гьахъ, дуьзвал, инсанвал, азадвал патал женгиниз экьечинава. Гьавилий, душманар тммил туштлани, гьаливал чи пата ава.

Абдулафис ИСМАИЛОВ

Рикел хквезва. Гъалибвилелди, кыруу са вахтунда акъалтларда лагъана, Украинада башламишай махсус серенжем кыле физ кве вацралай гзаф вахт алатнавай. Инсанриз адан эхир аквазвачир. Базарда, карханайра кыметар хейлин багъа хъана, пулуни кымет агъуз аватна. Россиядиз акси къецепатан члуру таблгъат гегенш хъана. Гъа са вахтунда чи официальный чешмейри чукурзавай хабарар сергъятла-мишнавайбур тир, пешекарвиллин жигъетдай-вини дережада авачирбур. Махсус серенжем-дильай наразибур тлимил тиртлани, ахътинбур авазвай ва исъятдани ава. Шоу-бизнесдин бязи "гъетерни", собчакарни чубайсар хътинбур хаинвилелди къецепатаз катна. Ихътин гъалара агъалийрик ихтибарсузвални секинсузвал, къалабулук акатун аламатдин кар туш. Хейлин инсанрин мецел "Пака чи гъал гъикл жедатла?" суалдин гафар алай. Гъа ихътин кыл гана гъа йикъара "Лезги газетда" (№17. 29.04.22 йис.) и цларарин автордин макъала чапнай.

“Лацу тапарар” хаталу яракъ хъанва

Къейд. Махсус серенжем, официальный чешмейри лугъузаввал, Украинадихъ, украинвийрихъ галаз тухузвай дяве туш. Им къунши республикада бандеровчийрини дуьньяда негъ авунвай неонацистри чи уьлкве дяведин къурхулувилек кутуниз жаваб яз хатасузвал таъминарун патал ийизвай кар я. Ислягъвал патал. Ам гъакъкъатдани кыруу са вахтунда акъалтлариз жедайди тир. Амма гъамиша са багнадихъ къекезавай США, Россия зайифардай лап хъсан вахт алукунава лагъана, Рагъакидай патан уьлквейрихъ галаз гаф-чал садна, и кардик къаришмиш хъана: чи уьлкве санкцийрик кутуна, украинвийриз миллиард-ралди пул ва яракъар ахъайна. Им Америкадин саки вири Европада Урусатдихъ галаз дяве тухузва лагъай чал тушни бес? Твар украинвийринди я къазвайди, ишлемшизавай вири яракъар, инструкторар - НАТО-динбур, боевикар - къецепатан уьлквейрай гъанвай наемникар. Гъа са вахтунда чи Миноборонади, хабардар военный эксперттри гъавурда твазаввал, Россияди инсанар гзаф телеф тахъун, члехи барбатвилериз рехъ тагун патал вичихъ авай залан яракъарикай менфят къачувач. Анжах вини дережада дуьм-дуьзда-каз лишандик кутуна, тайин объект ядай, гилан аямдин багъа яракъ ишлемшизавал.

"Пака чи гъал гъикл жедатла?" макъала рикел жайтла, клелзавайбурун фикирдиз хкиз кланзава, ана чи гъалар хъсан хъунин кылин шартлуникайни лугъузвал. Месела, гъихътин шартл? Гъикл ва мус хъсан жедатла?

Винидихъ твар къунвай макъалада къейдзавайвал, обществодиз виридалайни члехи зиян гъукмдин къурулушра ацукънавай хаинри-коррупционерри гузва. Эвелни-звел абуру чпин члуру кардалди гъукмдинни халкъдин арада авай, общество вири рекъерай вилик финин эвелимжи шартл тир ихтибарвиллин гъалар къарсузавал.

Ахпа. Законсуз рекъералди миллиардар клватнавай, члехи девлетар къецепатан уьлквейриз акъуднавай, чпин хизанар анра кефиятдик яшамши жезвай ва, чеб ватанпересар я лугъуз, хуруз гъуд язавай девлетлуири хаинвал ийизвачни? Чпин ферсузвал себеб яз, менфятлу са карни алак тийиз, члехи мажибар къачузвай къуллугъчийри хаинвал ийизвачни?

Президент Владимир Путина лагъай фикир рикел хквезва: "вад лагъай колонна", пулар Россияда къазанмишиз, чеб ругъдин рекъай Рагъакидай пата авай, фагъум-фикирдалди, чпин лугъувиллин къанажагъдалди ана яшамши жезвай россиявийрикай ибарат я. Им Ватан маса гун тушни?

Гъайиф хъи, "вад лагъай колоннадин" жергейра чеб обществодин "элита" (виллик-кылик квай, сечме инсанар) яз гъисабзавай бязи чиновникар, политикар, гъукмдин веки-

лар, культурадин ва илимдин деятелар, машгур спортсменар, девлетлуяр ава. Россиядиз акси аквазнавай уьлквейрин уьмуьрдал ашукъ хъанвай абур ватанпересар яни?

Гъайиф хъи, и халисанди тушир, къалп "элитадин" къене михъи инсандиз кутуг тавур хесетрин, лайихсуз ерийрин, кве чин алай инсанар, дасмалчияр, виниз тир марифатдинни ахлакъдин къайдаяр кваз такъазвайбурни гзаф ава. Гъа ихътинбур я Рагъакидай патан уьмуьрдин къайдайрал гуьл хъана, ругъдин рекъай абурун лугъувиле гъахънавайбур. Ихътинбур чпин хуси хийир патал гъар са макъамда халкъдин, Ватандин итижар маса гуда.

Дасмалчияр, "чин чухъудайбур", фашалар гзаф авай чкада бажарагълу, рикл михъи, гъахълувал клани, чин къун тавуна, вири авайвал лугъудай касдиз клвалахиз четин жедатла. Абурукай уьлкведиз жезвай зарар кве къа-тунинди я. Ихътин хаинрикай общество михъи хъун, гъахълувал тун гъалибвилерин "пака чи гъал хъсан хъунин" кылин шартларикай сад я.

Веревирдер авурдалай кылухъ къейд ийиз кланзава: эгер обществода дегишвилер

тутуна (ам михъи тавуна), авай гъалар давам хъайитла, "пака чи гъал гъикл жедатла?" риторикадин суалдиз "пис жедатла" лагъана атай жаваб гузай ватанперес гъахълу жедатла. Обществода дегишвилер тун девирди клевелай истемшизавал.

Россиядиз акси, алай вахтунда къизгъин хъанвай информациядин дяве Украинада тухузвай махсус серенжемдин эгъчдалди хейлин йисар инлай вилик башламиш хъанвайди я. Гъакъкъатда лагъайтла, ибур, къенин йикъан акъунар, Советрин уьлкведиз акси яз, чун магълуб хъайи ва государство чукурунал гъайи "къайи дяведин" къвед лагъай - эхиримжи пай я. Гила Россия чукурдай фикир ава душманриз. Асул гъисабдай гъа чаз чизвай информационный дяведин такъатар ишлемшиналди. И кар патал Рагъакидай патан политикри члула таблгъатдинбинедан инсандин кыл денг ийидай "лацу тапарар", къалп информация тунва.

Къе информациядин дяведа кылин, кар къетдай яракъ яз кве виш йис инлай вилик Рагъакидай пата Урусатдиз акси яз тукъубрай яракъ - **русифобия** цийи жуьреда ишлемшизавал. И яракъдин куькедалди "коллективный Западдин" мурад вири дуьньяда авторитет хъанвай Россия "чуру, пис крарин уьлкве" хъиз, "гъурмет, ихтибар авуниз лайих авачир", тапарин, гиллейрин, вилаят хъиз, урус халкъ вири дуьньядин халкъариз чапхунчи хъиз къалурна, виридаз такланарун я.

Килиг садра гъихътин чкадал гъизватла. Рагъакидай патан уьлквейра россиявийриз гъатта мугъманханайра чкаяр, тукъвенрай, базаррилай товарар гузвач. Гъакъидихъ клелзавай студентар вузар акъудзава. Абуру квелди тахсирлу хъана? Дуьньяда машгур Чайковскийдин жавагырар репертуаррикай худзава, Достоевскийдин эсеррикай лекцияр клелиз тазвач. Франциядин твар-ван авай художник, скульптор Эдгар Дегади (1834-1917) чулгунвай "Русские танцовщицы" шиклдин твар Лондондин милли галереяди дегишарнава. Гила адаз "Украинские танцовщицы" лугъузвал. Квез, юлдашар, хъуруьн къевезвани? Им тушни бес вагышвал?

Русифобия къадакбрай акъатнава. Рагъакидай патан политтехнологри ам цийиикла тукъубур хъувунва, яни гила автофобиядиз, жуваз (инал россиявийриз) жув такланаруниз, психологиядин такъатрикай менфят къачуналди, артух фикир гузва. Вилик эцигнавай мурад Россиядин халкъариз, эвелни-звел урус халкъдиз, вичиз вич такланарун, жуван ацукъун-къарагъун, клвал-югъ, жуван вуч хъайитлани такланарун, чарадан вуч хъайитлани жувандалай хъсанди хъиз аквадайвал. Жуван члал, режьберар, Ватан такланарун. Урус халкъдин мисалда тагъкимарзава: "Хорошо там, где нас нет". Ваь, играми дустар, жув хайи клвал -

ам гъикъан кесиб хъайитлани - дидедин "чан бала" лугъудай ширин сес, чина хъвер авай адан къамат амай клвал, аял члавуз жув къекевей хайи хуруьн куьчяр - абур гъикъан руг авайбур хъайитлани, "дуьньядин чиркер" тир вири девлетрилай чаз багъа я. Ватанпересдиз гъакл хъун герек я. Гъа члавуз ватандаш вич хайи чкадай катдач. Гъа члавуз ам вич хайи чка хъсанариз алахъда, женгни чулгвада.

Алай девирда русифобиядикай гзаф хаталу яракъ хъанва. Адан хура аквазун, гъалибвал къазанмишун патал, чаз адан тлебиат, бинеяр хъсандиз чир хъана кланзава. Эгер туп-тфенг, цлай галай адетдин яракъ вилериз аквазвайди, гъили къаз жедайди ятла, русифобия, вилиз акунна, гъилив къаз жедайди туш. Геж хабар гудай, ам ишлемшиунин нетижаяр гуьзлемиш тийизвай гзаф заланбур жедатла. Зун ягъалмиш хъун муькин я, амма кве русифобиядихъ галаз тухузвай женгина заз члехи агалкъунар аквазвач.

Рагъакидай патан политикри Россиядиз акси яз русифобиядин яракъ ишлемшиз къвед-пуд виш йис я. Гъатта - 500 йис. Туркверин гъужумридик девлетлу Византия (ха-

гъетдай философиядин гъужетар хци хъана. Дегишвилер тунин чарасузвили общество уяхарна. Садбуру лагъана хъи, реформаяр тухуналди, Россия дуьньядин вилик фенвай маса уьлквейар (Рагъакидай патан государство) авай хътин рекъе аваз вилик тухун герек я. И фикирдиз акси экъечлай муькуьбуру маса рехъ теклифзавай: "Ваь, Россиядихъ, дуьньядин амай уьлквейрилай тафаватлу яз, вилик фидай вичин къетлен рехъ ава". Абуру тестикъарзавай хъи, православие - бинедатла, пачагъ кыле аваз, славянрин садвилелди уьлкве вилик тухуз жедатла.

Гъа ик, XIX асирдин сифте кылиера "славянофиларни" "западникар" пайда хъана. "Западникрин" "гъунаралди" Урусатда къенепатан русифобияди цир ахъайдай шартлар арадал атана.

Тарихдай чаз хъсандиз чидай ва вич эвелан диссидентрин, оппозиционеррин, революционеррин жергедай тир шаир, девлетлу помещикдин хва Н. Огарева вичин Ватандикай вуч кхъизвайтла, килиг:

Къуй лянет хъурай и вилаятдиз,

Гъар гъикл ятлан зун хайи...

Яргъай къевезвай зи сесини...

Къарагъарин Урусатда, белки, бунт.

А девирда Н. Огарева урусин машгур философ, писатель А. Герценахъ галаз санал Лондонда "Колокол" газет акъудзавай. Къуьзуь кылихъ кесибвиле гъатай Огареван кылииз эсер яна.

Жуван Ватандикай акъалтлай члуру фикирар авай «западник» Москвадин университетдин жегъил профессор, шаир, Владимир Печерин хъана. Ада хайи уьлкве "гъич са затлани са члавузни дегиш тежедай мейитрин шегъердив гекъызавай". Са десте урус алимрихъ галаз санал са йисуз Германиядин университетда командировкада хъана хтайдалай кылухъ душмандик къван таклан хъанвай В. Печериназ хайи Урусат. Ада студентриз вичин шириарни клелдай:

Хайи ватан таклан хъун гъикъван я ширин
Ва ам тергун къанихвилелди гуьзетун!
Ва ватан кукваруна вири дуьнья
Цийи хъхъана акун!

Клвалахзавай чкада гъурмет, илимда члехи гележет авай, агалкъунралди вилик физвай жегъил профессор 1836-йисуз, вири крар гадарна, гъич са себебни авачиз, вичивай ина яшамши жедач лагъана, Россиядай Европадиз катнай. Православидай экъечина, католицизм къабулна, Англиядиз фена. Лондонда яшамши жезвай А. Герценакайни куьмек хъанач. Къариблукхда кыруу фу къачудай пулни гвачиз амукай виликан профессор католикрин монахдиз элквевна. Ам Ирландиядин монастырда куьтягъ хъана, гъана кучукни авуна.

Эгер куьн "западник" В. Печеринан биографиядихъ галаз таниш хъайитла, квез ам члехи чин авай урус офицердин гада тирди, адан тербиячи, клвал тарсар гузвай муаллим немс Вильгельм Кессман хъайиди чир жедатла. Кессмана Наполеон Бонапарт пайгъамбардиз барабар авунвай. Ада аялдиз гузвай чирвилер Европадин авторрин ктабрай къачузвай. И тербиячидиз Урусат, урус халкъ таклан тир. Гъавилляй урус офицердин хва, са куьникайни дарвал такур профессор Печеринакай вучиз ва гъикл "западник" ва акъалтлай русифоб хъанатла, гъавурда акун четин туш.

Амма XIX асирдин «западникри» вири русифобар тушир. Абурун жергеда Россия дуьньяда машгур авур члехи бажарагъдин философ, писателар, шаирар авай. Месела, Урусатдин сад лагъай философ Петр Чаадаев, камалэгъли, философ, шаир Александр Герцен, философ, писатель Николай Чернышевский, писатель Иван Тургенев ва масабур. Жегъил йисара Федор Достоевский "западник" тир. Амма "западник" Чаадаева эвер гузвай: "Европавияр яз амуька, урусар яз яшамши хъун давамариз...". Европадин уьлквейрин халкъар чаз душманар туш. Амма абурун кыле авай гзафбуру тухузвай сиясат Россиядиз акси, душманвиллинди я.

Заз а кар къейд ийиз кланзава хъи, чпикай русифобар тахъай "западникри" Россия вилик тухунин карда къугъвай роль гъевчиди туш. Тайин дуьшуьшра зурба роль къугъвана. Амма ик хъун патал зурба ватанпересвални чарасуз я. Халис ватанпересвал. Инал заз Россиядин император Сад лагъай Петр (1672-1725) рикел хун кутугнавай кар яз аквазва.

(Къатла ама)

Къве юбилей

Халисан муьгъуьббат
ва вафалувал

М.ЖАЛИЛОВ,
РФ-дин ва РД-дин культурадин
лайнлу работник

Лезги халкъдин лап нуфузлу рухвайри-
кай сад хъайи **Гъажигеб ГЪАЖИБЕГОВАН**
120 йисан, адан уьмуьрдин юлдаш, лезги
дишегъийрикай сифтегъан публицистри-
кай, фольклористрикай сад хъайи **Зуьлей-
ха СУЛТАНОВАДИН 105 йисан** юбилей-
ринди я цинин йис.

Гъажигеб Гъажигебовакай бязи мате-
риалар чна идалай виликни чи газетда чап-
най. Гьелбетда, чаз ахътин къакъан руьгъ-
дин инсандикай, адан баркаллу ва гъа са
члавуз гъакъван туькьуьлди хъайи къис-
метдикай гъикъван гзаф чир хъайитла,
гъакъван чун руьгъдай къуватлу жедай-
дал шак алач.

Гъажигеб Гъажигебовагани адан уьмуь-
рдин юлдаш Зуьлейха Султановадин са-
нал са акъван яргалди давамариз тахъай
алакъайри чаз инсанрин гъакъикъи муьгъ-
уьббат ва сад-садаз вафалувал гъихътин
дережадин бур жедайди ятла, гъикъван чна
чун сад-садаз вафалу жез вердишарзава-
тла, чакъ несилри дамагдай вуч аватла,
веревирддай мумкинвал гузва.

Зуьлейха СУЛТАНОВА

Зигъиндин гелер

(Рикел хкунар)

Гъажигебакай гахдайла, ам рикел
гъитайла, зак гъар сеферда перишан
гъисс акатда. Гъажигеб хуш къилихрин,
агъайна, сабурлу, гзаф медени инсан тир.
Адахъ галаз суьгъбетизни заз гзаф кландай.
Гъажигеб юкъван буйдин, уьмуьрди лигмарнавай
къуватлу кас тир.

Ам пакамакъ лап фад къарагдай. Ида-
радиш фидалди, столдихъ ацукъна, къвалах-
дай. Аламагдин къвалах ам тир хъи, Гъажигеб
яргалди столдихъай къарагдачир, гагъ-гагъ
пакаман сятдин пудралди къинрал алахъдай,
лап тлимил ксудай. Вичин гъиле авай кардал
рикливай машгул тирвилляй бязи вахтара
фу тлуьни адан рикелай алатдай.

Гъажигебгаз, вичи къвалахдайла, рахун
кландачир, иниз килигна, ам столдихъ ацукъ-
навайла, за жуван крар сиви чукъ тавуна
тамамардай. Ам кунядиз атайла, зун милиз
хъуьредай ва Гъажигеба лугъудай: "Акурнай,
зун чин-гъил чухуьн тавуна, кунядиз ату-
никди вун хъуьрезва". Ам, гъасятда вичин
гъалатла туькьур хъуьнуна, къвалахал фидай.

Гъажигеб датана са квел ятлани машгул
тир, са квехъ ятлани къекъведай, бязи вахта-
ра себебсуз перишан жедай, хиялри тухудай.
Сифтедай зун адан гъавурда гъатзавачир, зун
къадарсуз сугуьл жезвай, вучиз лагъайтла,
зи аял вахтар къиле фейи Къасумхуьрел зун
еке ва шад хизанда чехи хъанай. Стхади тар,
зани чехи ваха члагъан ягъиз, чун къугъваз-
хъуьрез вердиш хъанвай. Гила Гъажигебан
къвале сугуьлвиле агъавалзавай. За закди
датана фикрардай: им вуч ажайиб инсан я
мегер, йифди ксудай. Ни ам мажбурзава, вучиз
ада къадарсуз хъинарзавайди я, вучиз
гъар са чарчин къис багъаз хуьзва?

Са сеферда Гъажигеб къвалахал фейила,
за адан столдал алай чарар клелиз башла-
мишна. Са чарчел ихътин гафар къенвай:
"пипл", "пиплез", "пипляй" ва ик мад. Адалай
гуьгъуьни грамматикадин упраженияр къез-
вай. Акурнай, заз акур чарар члалан грам-
матикадин сифте чинар тир. Гъажигеб хтайла,
за жува клелай гафар тикрариз, адан алахълу-
нар зарафатдиз вегъез башламишна. Наразив-
илелди заз килигна, ада ик лагъанай: "Ваз
дидед члалан грамматика чин тийидайвилляй,

Гъавилляй чна къенин аямдин чи клелдай-
бурун вилик Зуьлейха Султановадин рикел
хкунар (абур 2002-йисан мартдиз "Лезги
газетдиз" акъуднай) гъун лап герек кар
яз гъисабна. Им марагълу ва гзаф тереф-
рин метлебар квай шагъадатнама я.

Гъажигеб Гъажигебоган къисмет гзаф
заланди хъана. Тарихда гъатнавайвал,
1940- йисуз Печора станциядал дустагъ-
ри инсафсузвилелди адан чандиз къаст
авунай.

"Халкъдин душмандин паб" твар акъал-
тай Зуьлейха Султанова Дагъустандай
экъечлуниз мажбур хъана. Вичин уьмуьр-
дин эхирдалди ада Гъажигебгаз вафалувал
хъена, Бакуда мектебра акъалтзавай не-
силриз урус члалай ва литературадай чир-
вилер гана.

Гъикъван залан тиртлани, Зуьлейхади
Дагъустандихъ галазни алакъаяр атланач.
Гъуьлуьн гъакъиндай рикел хкунар, чи ин-
телигенциядин векилар адаз муьгъманвиле
феийла, арадал атанвайди якъин я.

Чи гъиле абур илимрин кандидат, ДГУ-
дин профессор, литература ахтармишза-
вай чехи алим **Гъажи Гъуьсейнович ГА-
ШАРОВАВАЙ** гъатна. Чнани клелзавай-
буруз теклифзава, гъикъ хъи, а къинрихъ
тербиядинни ахлакъдин чехи метлебар ава.

дъуз рахун тийизвайвилляй хъуьруьнар вал
авун лазим я. Ихътин чирвилер аваз, гъеле
институтдизни гъакъиз кланзава". Гъажигеба заз
вичи къенвай ктаб къалурна ва давамарна:
"Заз чи халкъ дидед члалал савадлу хъана
кланзава, вучиз лагъайтла, урус члал чириз ре-
гъят, клел-къин авунин кар вилик тухуз жеда".

Са сеферда Гъажигеба завай пичекар
Савун тлалабна. "Эгер и хуьрек ийидай
къайда чидачтла, за ваз куьмекад", - лагъанай
ада. Чна къведани санал хуьрек гъазурна.
Гъажигеб хиялри тухвана, ахпа ада вичин аял
вахтарикай суьгъбетнай: "Зунни зи вах аял ва-
хтара тахай дидедин гъилик хъанай. Ам къа-
дарсуз регимсузди тир. За къвалин вири крар
ийидай: кларасар кукларун, къула цай хъу-
вун, мал-къарадиш килигун. Амма хуьреки-
кай заз пай авачир. Хуьрек гъазур хъайила,
гъиле са кап фу вугана, зун къвалай чукурдай.
Зи вахаз зун гзаф кландай. Ам шехъиз-шехъиз
зи гуьгъуьни къведай. Зи рик алай хуьрек
пичекар тирди чидайвилляй, ада тахай диде-
дикай чинеба заз вичин паюникай гудай. Вах
вич гишила амуьк тавун патал за къил къа-
къуддай, къвализ геждадди хкъведачир, ида-
адаз кларасар куклардай, яд гъидай ва заз
гъарда вичин гъилихъ галай къис-гъел гудай.

И дар шартлара къвале завай яргалди
акъвазиз хъанач, зун, бахт жагъуриз, маса
хуьруьз реке гъатна, муздурвал ийиз, жу-
ван къил хъена".

А залан йисарикай рахадайла, ам лап
перишан жедай. Гъажигеба вичин уьмуьрди-
кай ихтилат авурдалай гуьгъуьни зун адан
гъавурда гъатиз башламишна. Заз чир хъана
адан аял вахтар гзаф дарвилера къиле феи-
иди, адаз аялвал такурди.

Гъажигебахъ къвале хъсан библиотека
вавайтлани, ада вичин еке портфель-
да аваз гъар юкъуз цийи ктабар гъидай. Порт-
фель акъван екеди ва агъурди тир хъи, за
фикрардай: ам гъаз къекъез адаз кагул та-
хъун вуч я?

Гъажигеба зунни рикелай ракъурдачир,
муьквал-муьквал заз клелдай художествен-
ный ктабар гъидай. Ада еке гъевесдалди заз
ширар клелдай, махар ахъайдай. "Вахъ ба-

жарагъ ава, - лугъудай заз ада, - амма жуван
чирвилер артухарна кланда".

Гъажигеба зи клелунрал дикъетдивди
гуьзчивалдай. Гагъ-гагъ клелиз гъайи ктабрай
суалар гудай. Гзаф вахтара зи билерай адаз
за ктаб клелнани-келнани чир жедай. Зун
институтдиз гъакъайла, Гъажигеб сергъят
авачир къван шад хъанай. Адан шадвал мад-
ни артух хъунин мураддалди зун хъсандиз
клелиз алахънай ва сад лагъай семестрдин
экзаменар вири "вадралди" вахканай. Зи ши-
кил отличникрин стенддиз акъудайла, Гъажигеб
ирид цаварал акъатай къван шад хъанай.
"Зи зегъметар гъава фенач", - лугъудай ада.

1937-йисан вакъияяр себеб яз, Гъажигеб
Гъажигебоган тахсирсуз дустагънай. «Халкъ-
дин душмандин» пад хвена лагъана, зунни
институтдай акъуднай. Гъа чулава югъ зи
рикелай уьмуьрдин эхирдалди алатдач.
НКВД-дин къуллугъчийриз Гъажигебан руко-
писар тухуз клан хъайила, за вугун тийиз,
киклиз хъанай. Абуру заз кичерар ганайтлани,
зун зи гафунилай элячначир. Заз хъсандиз
чизвай, Гъажигеба гъар са чар, чарчин къис
гъикъ хуьзвайтла, адаз гъикъ багъа тиртла. Ву-
чиз лагъайтла абур илимдин са шумуд йисан
зегъмет тир. Зи рикел ам, ксун тийиз, стол-
дихъ ацукъай йифер хтанай... Зи кевивал
акурла, абур зун дустагъдиз Гъажигебан
къилив тухвана гъадав вичин рукописар
чпив вахъе лугъуз тун патал.

Зун акурла, Гъажигебан чинин рангар
атлана, адаз зунни дустагъай хъиз хъанай.
Амма абур рукописар Зуьлейхади чпив ву-
гузвач лагъайла, Гъажигеб заз милиймдиз
яргалди килигна ва ахпа лагъана: "Вучин,
вахъе абур зун рукописар. Абур квахъ тавун
лазим я. Квахъайтлани, хата авач; зи рикел
абур вири алама". И гафар лугъудайлани, ам
датана заз килигзавай.

Гъажигебахъ дуьстар гзаф авай. Гъайиф
хъи, зи рикел вирибурун тварар
аламач. Гъажигеб Мейлановрин хизандихъ
галаз дуьстилин алакъайра авай. Мейланов-
риз ам гзаф кландай ва адаз еке гуьрметдив-
ди Гъажигеб дах лугъудай. Чи къвале Мейла-
нов Шагъабудинан мехъерни кваз авунай.

Гъажигебгаз Эффенди Капиевни гзаф
кландай. Амни чи къвализ муьквал-муьквал
къведай. Адан уьмуьрдин юлдаш Наталья
Владимировнади чунни чпин къвале шаддиз
къабулдай. Гъажигебни Эффенди Капиев
яргалди Стлал Сулейманакай рахадай,
чехи шаирдикай хъей цларар сада-садаз
келдай. Зани абурун вилик еке гъевесдалди
фу, чай, емишар эцигдай.

Са сеферда Гъажигеба заз чпин патав
зверна ва ада Э.Капиеваз ик лагъанай: "Зуь-
лейхади гзаф къадар манияр къватнава.
Къейдун лазим я хъи, лезгийрихъ револю-
циядилай виликан ва советрин девирдикай
яратмишнавай девлетлу фольклор ава. Абур
къватла хъувунин кардик Зуьлейхадини вичин
пай кутунва". Абуру заз фольклордин ярат-
мишунар къватла хъувунин кар давамарун мес-
лят къалурнай.

Стлал Сулейманаз ва Гъажигеб Гъажи-
беговаз садаз-сад гзаф кландай, абур
халис дуьстар тир. Сулейман гъар Махачкъа-
ладиз атайла, чи къвале акъваздай. Зун Су-
лейманаз сифте сеферда акурла, ада Гъажи-
беговай хабар кунай: "Ваз Зуьлейха гъинай
жагъана? Ам акъван зирек я хъи, зун атана
къвалив агакъ тавунмаз, самовар ргаз жеда".
Гъажигеба, сивик хъвер кваз, жаваб гудай:
"Ам ви ватангъли я, Къасумхуьрелай я". Ам
фикрар тухванвай ва са герендилал Сулей-
манан вичин рикелни гъикъ за Къасумхуьруьн
клубда чехи шаирдин эсерар клелнайтла, хта-
най...

Сулейман чи къвализ атайла, за къилел
лацу келегъа алуькдай, халичадал лацу суфра
вегъедай ва патлунусдал алаз чай гъидай. Че-
хи шаир лацу рангунал сергъят авачир къван
шад жедай. Ада зазни Гъажигебгаз лацу пекер
алаз Агъа Стлалдал вичиз муьгъманвиле атун
теклифнай ва, сивик хъвер кваз, за кез чулава
плинияр тухдалди гуда, куь пек-партални яру-
цлару жеда чир тежедайвал, лагъанай. И га-
фарал чун яргалди хуьренай. Шаир гзаф
шад къилихрин, зарафатрал рик алай кас тир.

Гъажигеб "къуна" лагъай ван хъанмаз-
къатнай. Ам чи къвализ атайла, сятдин ци-
къвед хъанвай. Рак ахъайнамазди, ада зун
къужахламишна, секинарна. Заз сад лагъай
сефер яз итимдин вилин накъвар акунай...

Чехи шаирди дустагъда авай Гъажиге-
газ тухудай зат-мат гъазура лагъана ва вич
адан патав физ гъазур хъана. Завай Сулейман
Гъажигебан патав тефин патал члалал гъиз
хъанач. Вичиз Гъажигеб хва хъиз кланда ла-
гъана, шаир вичин гафунал къевиз акъвазнай.
Гъажигебан патавай хтайла, Сулеймана
заз сабур ганай ва алим и муьквара ахъайда
лагъанай. Хъфидайла, шаирди заз мад се-
ферда чпиз муьгъманвиле атун теклифнай.
Амма Бакудиз хъфин себеб яз, заз мад Стлал
Сулейман ахкун къисмет хъаначир...

Чи къвализ муьквал-муьквал Алибег
Фатагъовни къведай. Гъажигеб ада-
кай лап бажарагълу шаирдикай хъиз раха-
дай. Абурун суьгъбетарни литературадикай
ва таржумайрикай яргалди давам жедай.

Гъажигеба, командировкайриз фидайла,
зунни вичихъ галаз тухудай. Заз и кар хуш
тирди чир хъайила, ада лугъудай: "Ваз, Зуь-
лейха, гзаф чир хъун патал, дуьньяда къе-
къвена, гзаф затлар акуна кланда". Сад лагъай
сеферда зун Москвадиз феийла, чун муьгъ-
манханада акъвазнай. Къунши къвале Тажи-
кистандай муьгъман авай. Ам чпин республи-
када машгур алим тир (твар зи рикел ала-
мач). Гъажигеб адахъ галаз дуьстилин ала-
къайра авай. Адахъ маса миллиетрикайни ду-
стар гзаф авай. Маса сеферда Москвадиз
феийла, чун шаир Прокофьеван къвале акъ-
вазнай. Адан уьмуьрдин юлдаш Фатима
осетинка тир. Чун муьгъманханада акъвазай-
ла, Гъажигебан дуьстари чакъ галаз къалма-
къалдай. Абуру чун хушдиз къабулдай, мер-
кездин музейриз, театриз тухудай.

Къейд авун лазим я хъи, Гъажигеба жуь-
реба-жуьре хуьрерай кагъазар къачузвай, ам
жемятдиз лазим инсан тир. Ада кагъазриз жа-
вабар гудай, вичин чирвилер, алакъунар амай-
бурухъ галаз пайдай. Адаз атай кагъазрин
арада еке чка шиирри ва члалаз талукъ месэ-
лайри кунвай. Се сеферда Гъажигеба заз ик
лагъанай: "Зи кагъазриз ва заз хъейбуруз
жавабар ава, амма зи пуд кагъаздиз жавабар
хтанвач. Жува жуваз жавабар хъийдайвал
жеда. За "Чубарукдин" мецелай хъийда ман"
("Чубарук" ада еке гуьрметдивди заз лугъуз-
вайди тир. -З.С.) - лагъана хъвернай ада.

Дидеди сифтедай зун Гъажигебгаз гу-
нал разивал ийизвачир. Ахпа ам вич
акурла, адахъ галаз таниш хъайила, диде-
диз жегъил алим гзаф бегенмиш хъана ва
чун звленмиш хъуниз рехъ ганай.

Гъеле чун звленмиш жедалди, Гъажигеба
заз хъей кагъазра гъамиша заз "Чубарук" лу-
гъудай. Сифтени-сифте Етим Эминан шиирар-
ни заз Гъажигебгавай ван хъанай. Ада Эминан
шиирар кагъазрин кваз хъена ракъурдай...

Уьмуьрдин юлдаш хъиз, Гъажигеб зал
гзаф муькват тир.

Са сеферда захъ тифдин азар галуькна.
Гъажигеба зун азарханадиз тухудай ихтияр
ганач. Дуьтурдиз къвализ зверна ва зун
къвачел къахрагъдалди, ам захъ гелкъвенай.

Гъажигебгаз аялар гзаф кландай. Ам къа-
лахладилай къведайла, къуншиирин аялар
адан патав къватла жедай. Гъажигеба абуроз
тавазивилер авурдалай гуьгъуьниз аялриз
ширар гудай, ахпа къвализ гъакъудай.

Гъажигебгаз чи руш Тамилла сергъят ава-
чир къван кландай. Адахъ галаз къугъвадай-
ла, чехи итим гъевчи аялдиз дуьнмиш же-
дай. Тамилла инсафсуз ажалди чавай къакъу-
дайла, Гъажигеба яргалди хажалат чуьгунай,
адан рикел сагъ тежедай хер хъанай. Зи дерт
къезиларун патал заз теселли гуз, иниз-аниз
муьгъманвиле тухуз, вич закай хабарсуз цуь-
квер гъаз рушан сурал физ жедай...

Халисан инсан, чехи алим хъайи Гъажи-
беган экуь къамат зи рикелай са члавузни
фидач. Ам исътдани зи вилик чан алайди
хъиз акъвазнава.

1972-йис

Майишатрин къайгъуяр пара я

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

ЗУЛ, ОКТАБРЬ. Ахцегь районда бегьер кватл хъувунин азгар вахт. Райондин вири жуьре майишатра, санлай къачурла 955,5 гектардин майданра экиа хъанвай багъларай, гьелелиг 394 гектардай (абурукай анжах 53 га багълар къене цил авай емишринбур я) емишар кватл хъувунва. Бегьерлувал - гьар са гектардай, умуми гьисабуналди, 86 центнердиз барабар я. Ичерилай, чухверрилай тафаватлу яз (ци бегьерлу ийс тушир), машмашрин, шефтелрин хъсан бегьер хъанва. Амма хуьдай, гьалдай ва маса гудай (хъсан дуьшуьшда - ужуз къиметрай алверчийрив вахъузва) шартлар авачирвилай, багъманчийривай чпин зегьметдиз килигай менфят къачуз жезвач.

Салан майвар районда 710 гектарда цанвай. Адакай гьелелиг 510 гектардай (гьар са гектардай - 216 центнер) ерилу бегьер кватл хъувунва. Келемар гила кватлиз эгечда. Къвед лагъай фу тир картуфрикай рахайтла, абур цанвай 750 гектардикай 550 гектардай бегьер кватл хъувунва (гьар са гектардай - 216 центнер).

Къве гаф магьсулдарвилкай рахан. Магьсулдарар Мегьарамдхуьруьн райондин зонада цанар цунив, чил гьалунив эгечнава. Къведай йисан бегьер патал зулун тумар цун пландик кутунвай 550 гектардикай гьелелиг анжах 60 гектарда чил къарагъарнава. Цадай тумуналди 80 процентдин таъмин я, вични цинин йисан бегьердикай (550 гектардин майданрай санлай 750 тонн теил къачуна) хкудна гъазурнава. Техил-

дин амай пай чкайрал ва я масанриз тухвана хуьзва.

Районда хуьруьн майишатдин менфятлу хилерикай сад малдарвални хипехъанвал я. Статистикадин 2022-йисан 1-январдин делилралди, районда 11 556 къарамал (абурукай 9079 - ацазвай калер) ва 67 580 куьлуь карч алай гъайванар (55652 - диде хипер) ава. Абурукай са вацралай, тахминан, 31 агъзурдалай артух куьлуь карч алай гъайванар Кочубейдин ва 27 агъзурдалай артух гъайванар Дербентдин зонадин хуьруьн кьийшлахрал куьнарда.

Къейд ийин, куьчери хипехъанвилин хилен вилик акъвазнавай четин месэлярикай сад майишатриз хипер хуьдай кьийшлахар бес тахун я. Гъавиллай эхиримжи йисара райондин жемиятдин 16 майишат чпин гъайванар, еке пулар гуз чилер кирида къаз, Дербент райондин

зонада хуьниз мажбур жезва. Тажуб жедай кар ам я хьи, гьукуматдин хуссият тир кьийшлахрин чилер чпис хипер авачир районринни майишатрин кьивачихъ галкьурнава, гъакъикъатда гъайванар авайбурун - ваь. Абуруни, гуя чпин хуссият хъиз, а чилерал ачухдаказ алишверихъ ийизва. Нетижда Ахцегь райондин майишатривай анра чубанризни абурун хизанриз зегьметдин къулай шартлар яратмишиз, хипехъанвал артмишиз жезвач. Чара атланвай хипехъанри райондин ва республикадин руководствомивай арадал атанвай и татугай гьалдай кьил акъудун къевелай тлалабзава. Уьлкведа дяведин махсус серенжем кьиле физвай, суьрсетдин таъминвилин месэладиз кьетлен фикир гузвай шартлара чкайрал хипехъанвал артмишуниз манийвал гузвай месэляяр гьалун важиблу я.

Бегьерлувал хкаж жезва

Чи мухбир

Дагъустандин тлебиатдин шартлари республикада набататчивилин гьар жуьре хилер виликди тухун патал хъсан мумкинвилер ачухзава. Гъа жергедай яз, чи республикадихъ багъманчивилин хел виликди тухун патал вири шартлар ава.

Алай вахтунда Дагъустанда 25,2 агъзур гектар багълар бегьер гудай гьалда ава. РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай суьрсетдин министерстводин делилралди, 30-сентябрдалди багъларай

бегьер 18 агъзур гектар майданрай кватланава. Бегьерлувал са гектардай юкъван гьисабдалди 91,3 центнердиз барабар яз, 164 агъзур тонн емишар вахчунва. Гъа гьисабдай яз, 40 агъзур тонн машмашар, 11 агъзур тонн пинияр, 26 агъзур тонндилай гзаф хутар, 21 агъзур тонн шефтелар, тахминан 46 агъзур тонн ичер ва 4,4 агъзур тонн хвехвер.

Дагъустандин 60 процентдив агакна багълар Мегьарамдхуьруьн, Стлал Сулейманан, Хасавюрт, Буйнакс, Дербент, Ахцегь, Гергебил ва Табасаран районра ава. Эхиримжи йисара, государстводин патай гузвай куьмек артухаруни нетижая яз, республикада гзаф йисара экъечдай набататри кьунвай майданар хейлин гегьенш хъанва. Еке фикир фад арадал къведай ва булдиз бегьер гудай жуьредин багълар кутунин месэладизни гузва.

Рикел хкин, 2021-йисуз Дагъустан Республикада 200,3 агъзур тонн емишар кватнавай. 2010-йисан делилрив гекъагъла, им саки 2 сеферда артух я.

Муьгъ тукьлуьр хъувуна

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Муьгъ! Им ата-бубайрилай инихъ инсанар са нихъ ва я квехъ галаз хъайитлани алакьалу ийизвай рекьин лап четин чка - улам къезиларзавай гуьзел имарат, кьетлен лишан я. Гъавиллай муьгъ эцигун, тукьлуьр хъувун гзаф суваб, амма чурун гъакъван гунагъ авай кар яз гьисабзава.

Ахцегъа Самур вацралай элячйна Хкемрин хуьруьз физвай муьгъ инсанрин кьайгъусузвили чуруна. 20 тонндилай артух залавал авай улакьар элячлун сергьятламишнавай махсус лишан алатлани, эхиримжи вахтунда, адалай гьатта 50-60 тонн залавал авай пар дашмишзавай "КамАЗар" (а патай накъв, хъвадай "Аран ятар", шлакоблокар гъизвай) элячлунин нетижда муькьуьн кларасдин чин лап къекъерай акъатна. Гена хъсан хъана, адан къадимлу даяхри дурум гана. Муькьвелай гьатта яхдиз физни хаталу тирди акур инсанар шикаятра гьатна. Муьгъ ремонт авунин игътияж авайвиллай (эхиримжи сеферда ам 1998-йисуз кьайдадиз хкана), Ахцегь райондин руководствоми РД-дин Гьукуматдин талукь тир идарайриз арза-ферзе авуна. Алагъдиз шукур хуй, халкъдин яшайишдин манадин кьетлен объект энгел тавуна ремонтдайвал хъана. "Дагестан автодор" ГКУ-ди "Рустрой-99" ООО пудратчи карханадихъ галаз икьрар кутлунуналди, ремонтдин квалархив эгечина. Къимет, тахминан, 2 миллион манат я.

- Ремонтдин квалархив чун 19-сентябрдиз эгечина, - суьгьбетзава ина ремонтдин квалар

лахар кьиле тухузвай "Ахтынский ДЭП-4" АО-дин гендиректор Ринадин Азизагъаева. - Эвелимжи нубатда, хуьруьз рехъ агал тавунин мураддалди, чна дагъдин этегдивай тухванвай газопроводдин рехъ трактордалди михъи хъувуна, ам кардик кутуна. Муькьвел авунвай квалархикай рахайтла, тахтаяр акъудна, дестекарни кваз михъна, муькьуьн къве кьилени ракъунни бетондин махсус плитаяр туна, ярговилихъни гьаркъуьвилехъ вегьенвай мягъкем чуькванар дегишарна, абурун винелай тахтаяр (вири кларасар гидроизоляция ийизва) яна, чахчахар цийи хъувуна ва ик мад.

Лугун хьи, муьгъ ремонт авунин жавабдар вири квалархикай Ринадин Азизагъаеван гуьзчивилик кваз вичихъ 45 йисан тежриба авай устлар Руслан Гъазалиеван бригадади гъакъисагъвилелди тамамарзава. Бригадирди чпин квалархикай везифайрив намуслувилелди эгечизвай устларарни фляеяр тир Паша Къужаеван, Насир Жалилован, Гьемзебег Мирзабегован, Рауф Парлачеван, Икрам Агъмедован, гьакл Ринатан, Нариманан тварар кьуналди, абуруз газетдай сагърай лугун тлалабна.

"Жемиятдиз ва ГИБДД-дин къуллугъчийриз ийидай анжах са тлалабун ава: муьгъ хуьн, адалай 20-25 тонндилай артух залавал авай пар чулгвадай машина гьал тавун, къадар къалурнавай лишандал амал авун. Муькьвелай 50-60 тонндин залавал авай машина гьалун - им къастуналди ийизвай хътин еке тахсиркарвал я", - лугузва Р.Азизагъаева.

Газет вахузвай юкъуз малум хъайивал, муьгъ ремонтна аквалтарнава. Алай вахтунда и муькьвелай улакьрин гьерекат кьайдадик акат хъувунва.

Ахтармишунрикай азада

Чи мухбир

2023-йисуз чпин квалархикай виниз ва лап виниз тир хаталувилин дережайрик акат тийизвай карханаяр ва тешкилатар ахтармишунрикай азада. Талукь тир къарардал РФ-дин премьер-министр Михаил Мишустина къул чулгуна.

Министррин кабинетдин пресс-къуллугъди хабар гузвайвал, документ федеральный, региондин ва гьакъни муниципалитетрин патай тешкилзавай ахтармишунриз талукь я.

Къарардин бинедаллаз, гьакъни чеб II дережадин хаталувилинбурук акат тийизвай промышленностдин ва гидротехникадин объекттар ахтармишунални сергьятвилер эцигда.

Гъа са вахтунда, къейдзавайвал, карчийривай, и ва я маса нукъсанрин вилик пад кьун патал, ахтармишунарзавай органдиз арза рекъе тваз жеда. Официальный ахтармишунрилай и кар адалди тафаватлу я хьи, адан нетижда жерме авун ва я жавабдарвиллиз чулгун фикирда кьунвач.

Багъа хъанвайбурун арада

Цийиз эцигзавай гзаф мертебайрин квалерин къиметрал гьалтайла, Махачкъала кьивекъичи шегьерин арадиз акъатнава.

Алай йисан сифте кьилелай гзаф мертебайрин цийи квалерин къиметар виридалайни гзаф хкаж хъанвай РФ-дин члехи шегьерин (агъалийрин къадар 500 агъзурдалай тимил тушир) сиягъда Махачкъалади 21-чка кьунва. Идакай, "ЦИАН.Аналитикади" кьиле тухванвай ахтармишунал асаслу яз, "РБК" агентстводи хабар гузва.

Ик, малум хъайивал, Махачкъалада квартирадин юкъван къимет йисан сифте кьиле-

лай 9 процентдин, 2,5 миллион манатдив агакьалди хкаж хъанва. Сиягъдин кьивекъиче Хабаровск ава, ана къиметар 51 процентдин (8,4 миллион манатдин) хкаж хъанва. Къвед лагъай чкадал - Липецк (50 процент ва 6 миллион манат), пуд лагъайдал Иркутск (44 процент ва 5,8 миллион манат) ала.

Йисан сифте кьилелай къиметар виридалайни гзаф агъуз хъанвай шегьерин сиягъдин кьиле Набережный Челны ава. Цийиз эцигзавай гзаф мертебайрин квалера квартирайрин къиметар ина 13 процентдин (4,2 миллион) агъуз хъанва.

Мирза Манатиллован - 75 йис

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Муаллимвилини пеше вири девирра лап сейлиди ва четинди тир. Л.Н.Толстой лагайвал, "хъсан муаллимдиз кьве ери чарасуз я - еке чирвилерни еке рикл". Эхъ, гъа ихътин кас - чехи гъарфунилай тир халис муаллим я кье вичикай ихтилат физвай Мирза Къанатиллович МАНАТИЛЛОВ. Пешедиз вафалу, бажарагълу муаллимди мукъвара вичин 75 йисан юбилей кьейдна. Мубаракрай!

иллаки математикадаини физикадай райондинни республикадин олимпиадайра иштиракиз хъайи зигинлу гадади школа саки вири предметрай лап хъсан кьиметар аваз куьтягъна. Гуьгъунлай вуздани ада Сарухан Агъаханов, Сиражутдин Мейланов, Мурад Мегъдиев, Татьяна Савина хътин зурба педагогивай - алмиривай чирвилерни тежриба къачуна.

- Заз чидайвал, аял члвалай математикадиз зи зигин ачухуниз кимин шахматрини еке таъсирна. Чи девирда гъевчи-чехи - вири жемят, гила хъиз, мобильный телефонрикни телевизоррик (абур авачир) кикланвачир. Азад вахтунда аялар дирибаш къугъунрал (калтугунар, туп-лаш, клинтл-лаш...), чехибур киме-рал шахматар, тшамаяр, шеш-беш къугъунал, гъакл хуьруьн яшайишдинни инсанрин эдеб-ахлакдин суьгъбетрал машгъл тир. Мумкинвал хъанмазди, зун чи магъедин кимел шахматар къугъвазвай итимрин къилив фидай. Шахматриз зи майилвал рагъметлу Абдул Ибрагъимова ачухна. Ам Ахъегърин гуьне патан кимин чемпион тир. Закай адан ученик хъана, - рикел хкизва Мирза муаллимди.

И машгулат гележегда Мирзадин кьетген "хоббидиз", саки 2-пешекарвилеиз элкьвена. 2005-йисуз, ада къил кутуналди, Дербентдин 19-нумрадин школада шахматрини школа тешкилна ва адаз регъбервал гана. Хъсан агалкъунрини чеб гуьзетиз тунач. Месела, адан гъилик хъайи Ругъен Алиевадикай 10 йисан яшдаваз шахматрай Россиядин чемпион хъана. Алай вахтунда ада М.Ломоносован тварунихъ галай МГУ-да шахматрин клубдиз регъбервал гузва. Маса ученик Абул Нурачева гъеле ирид

авун, къилди къачуртла, чпин кивачин къапар чпи михъун, сятдин пудалай вадалди кивале тарсар чирун, кье жедай кивалах пакадал те-гъин ва ик мад истемешзавай.

Жуван чирвал, тежриба аялриз герек тирди аннамишна, гъар са тарсуниз вилика-маз хъсан гъазурвал акуна фин, тарсуна аялар чирвилерал желбиз, математика кланариз алахъун - им заз лезет я. Классда аялрин арада клани-таклан тун, абурукай таб авун муаллимдин виридалайни пис къилихрикай я. Муаллимдин таб-гъилле, чирвал, гуьгъул-гъал аялри гъасятда гъиссзава. Ийизвай хъсанвал, мергъяматлувални абурун рикел-лай гъич алатдач.

Пешекарвилини гъа ихътин къанунрал биле-ламиш хъана, герек чкадал кьетидиказ истемешдай, вири месэлайра дуьзвал, низам-къайда клани, гъа са вахтунда секин, мергъяматлу къилихрин, гъар са аялдин риклиз "куь-лег" жагъидай Мирза Къанатиллович гзаф аялриз неинки хъсан муаллим, гъакл чеб уьмуьрдиз гъазурзавай камаллу члехи дуст-наси-гъатчи хъана. Муаллимвилини 46 йисан тежрибада гъич са аялди хъ ва студентди хъ галазни адан къалмакъал тахъун тебрикуниз лайихлу я. Адан гъиликай хкатай гзафбур къени чпин муаллимдал къил члугъаз, адавай меслят-насигъат къачуз къевеза. Эхъ, гъа им я муаллимдин члехи агалкъун, бахт.

И жигъетдай Мирза Къанатилловичан муаллимвилини къисмет гъакъикъатдани бахт-луди я. Адаз къени муаллим рикелелай алуд тийизвай гзаф ученикар, выпускникар ава. Виридалайни пара кланиди 1978-йисуз сиф-

кесерлу гафунилай-тарсунилай интернет вилик акатзава ва ик мад. Куьрелди, школади аялдиз тербия, чирвилер гуьнин, акъулбалугъ-вилини аттестат къачунин вичин кьетген статус квадарзава. Ихътин шартлара аялдин, цийи несилдин гележег патал хизандин жавабдарвал иллаки кхаж жезва.

- Мирза Къанатилловичахъ галаз зун гъеле 5-классда клелзавайла таниш хъана. Школадин лап хъсан рикел хжунарни гъадахъ галаз алакълу я, - суьгъбетзава "Дербентдин хабарар" газетдин къилин редактор Наида Башировади. - Ада заз математика ваъ (и жигъетдай зи члехи вахан бахтуни гъана), шахматрин тарсар гузвай. Адан гъилик кваз зани стхаци (чун къветхверар я) шахматрай шегъердин школайрин арада турнирда иштиракна. Шегъердин ва республикадин школьникрин арада турнирда гъалибилер къазанмишай чун Мирза Къанатилловича Вирироссиядин акъажунриз гъазурна. Россиядин турнир къиле феий Рязань шегъердиз чахъ галаз ам вични атанай. Гъа Мирза муаллимни шахматар себеб яз, зунни стха республикадин вири шегъерра, гъатта уьлкъедин меркез Москвадани хъана. Гъамиша чав са-бурлудаказ фикириз таз, шахматрин четин задачяяр гъялуна адетдинбур туршир уламар акваз куьмекиз. Гележегда чаз вичикай яшам-иш жезни куьмек хъайи и акъуллу къугъун чирунай Мирза Къанатилловича пара къадар сагърай лугъуза.

Адан кивалахдин юлдашри ва гъар жуьре йисара тербия, тарс гайибур Дербентдин нотариус Муминат Мегъамедова, карчияр тир Айна Рагъимова, Видади Мамедов, Дербентдин 12-нумрадин аялрин бахчадин заведующий Севиль Пашабегова, Дербентдин педколледж куьтягъна, кье шегъерда дуьньядин культурайрин гимназияда математикадин муаллим Диана Абдулкеримова ва гзаф масабур Мирза Къанатилловичан инсанпересвилер ерийрикай ва адан муаллимвилини къайдайрикай еке гъурметдивди рахазва. Чпикай ватанперес халис инсанар, вичи дережадин пешекарар хъуниз куьмек хъайи адаз риклин сидкъидай гъурметзава.

- Кечирмишнавай уьмуьрдиз элкьвена килигна фикир гайила, зун бахтлу кас я. Гъикл лагайтла, за жуван уьмуьрдин члехи паюна рикл алай пешедай намуслудаказ кивалахна, ватандиз ва чпи хъянавай пешедиз вафалу вишералди инсанар тербияламишна. Нетижалудаказ къиле феий гъар са тарс, математикадин олимпиадайрани шахматрин турнирра аялрин агалкъунар шадвилини себебар хъана, жегъилрин хъуси сирерни яшайишдин четинвилер зал ихтибарна, абур дуьз рекъел акъудиз алакълунал шадвална... Умудлу я, за аялрин уьмуьрда хъсан гел туна. Гъавилияй кье яшлу къилихъ лайихлудаказ къекъевез, ял ягъиз, нефес къачуз регъет я, - давамарзава муаллимди.

Къе лайихлу пенсияда авай (дугъри я, ял язаватлани, адан къилив вичин виликан аялри - гилан диде-бубайри, чпин аялар математикадай имтигъанриз гъазурунин алава тарсар гун патал гъизва. Ваъ лугъузвач, сагъламвили мумкинвал гузвай къван гагъда аялриз математика чирзава) Мирза муаллим бахтлу буба ва члехи буба я. Анжах са экивал ава: уьмуьрдин вафалу юлдаш Салигъова Индира Мегъамедсалигъовна, гъайиф хъи, галамач. РД-дин лайихлу муаллим, филологиядин илимрин кандидат, Дербентдин педколледжда урус члаланни литературадин кафедрин заведующий хъайи ам 2017-йисуз рагъметдиз фена. Къилинди, адаз намуслу, къайгъудар веледар, хтулар-птулар ава. Члехи хва Марата - Дербентдин ГНИ-да, Низама - карчи яз, Назима (ихтилат кватай чкадал кьейдин, 7-11-классра клелзаваз ам шахматрай Дагъустандин чемпион, саки вири предметрай шегъердинни республикадин олимпиадайрин гъалибчи тир ва 1999-йисуз Дербентда анжах гъада школа къизилдин медалдалди акъалтарна) Москвада адвокатиле кивалахзава. Абуруз тербия гуз, агалкъунрал шадвализ, Дербент шегъердин, Ахъегъ райондин общественный краикирай жекч тийиз (Ахъегъ "Шарвили" эпосдин вири суваррик иштиракнава), активный уьмуьр тухуза Мирза муаллимди. Баркалла!

Адал дербентвийри дамахзава

"Муаллим-методист", "РФ-дин пешекар-вилини юкъван образованидин лайихлу работник", "РД-дин образованидин отличник", "РД-дин лайихлу муаллим" - гъурметдин тварарин ва Дербент шегъердин руководстводин, республикадин образованидин министерстводин са жерге грамотайрин сагъиб Мирза Къанатилловича 16 йисуз Дербент шегъердин школада, ахпа 30 йисуз Дербентдин педколледжда математикадин тарсар гана. И девирда ада вишералди жегъилриз математика кланарна, са шумуд несил жегъил муаллимар гъазурна, лайихлу гел туна. Муаллимди вичин виридалайни еке сабагъ выпускникрин агалкъунар, педколлективдинни халкъдин арада къазанмишнавай гъурмет яз гъисабзава.

Дуьньяда дуьшуьшдин са карни авач, вири къанун-къайдайри в кървал я ва гъар са инсандини вичин къадар-къисмет ава. Математикадиз Манатиллован майилвал гъеле Ахъегърин 2-нумрадин юкъван школадин сифтегъан классра малум хъана. И кардиз адан сифте муаллим Умагъан Гъашаровади ва гуьгъунлай ахъегъви зурба математик, Ленинан ордендин сагъиб Алиев Бейдуллагъ муаллимди таъсирна. "Хъсан муаллимдиз вичи вуч гузватла (тарс) ва низ гузватла, гъабур гъакъван пара клан жеда", - лугъудай ада муаллимвилини пеше хкъагъиз клани аялриз. Агалкъунар вири тарсарай авайтлани, Бейдуллагъ муаллимдин тарсариз гада суварик хъиз фидай - гъакъван гъейранарнавай ам рекъемрин алемди.

Къадимлу дарамат адан хандакрин мягкемвилелай, хъсан пешекар муаллимдин гъакъисагъ зегъметдилай аслу я лугъуда. И жигъетдай Мирзадин бахтуни гъана. Математикадай - Алиев Бейдуллагъ, урус члаланни литературадин тарсарай - Гъажиев Мухтар, къецепатан члаларай - школадин директор, вичиз лап хъсандиз немс, ингилс, туьрк члалар чидай дъяедин ветеран-контрразведчик Мурсалов Абдул, физкультурадай - волейболдай Россиядин хкъагъи командадик акатай сифте дагъустанви Мурсалов Навруз муаллимар хътин зурба пешекарини гъилик акатай,

йисаваз республикадин чемпионатра гъалибилер къазанмишна, СКФО-дин чемпионатда иштиракна. Исатда, Москвадин вузда клелиз, шахматрин рекъий тренервални ийизва... Гъайиф хъи, Мирза Къанатилловича тешкилай шахматрин рекъий клуб вич кардик кваз хъайи 10 йисалай агална. Муаллимди им еке гъалатл яз гъисабзава ва и акъуллу къугъун гъатта школадин программадик кутун теклифзава.

Мирза Манатиллов 1947-йисуз Ахъегъа Мукътадиран тварунихъ галай колхоздин (гуьгъунлай машгур "Заря" совхоз) фяле Къанатиланни Игит диде Назхануман зегъметкеш члехи хизанда (абур 10 аял авай, ругуд стхани къуд вах, Мирза къвед лагай гада тир) хъана. 1964-йисуз школа, 1969-йисуз ДГУ-дин математикадин факультет чешнелудаказ куьтягъна. Шахматрай республикадин вузрин арадин акъажунра гъалибилерин чка-яр къазвай, кьве сеферда Россияда студентрин илимрин кивалахрин конкурсра иштиракнавай бажарагълу студентдиз ректоратдин илимдин комиссиядал М.Ломоносован тварунихъ галай МГУ-дин аспирантурада клелун давамаруни рехъ ачухна. Амма яшайишдин бязи себерикиз адавай, гъайиф хъи, и мумкинвал ишлемшиз хъанач. Гъа са вахтунда Аллагъдин патай пай ганвай хъсан муаллим жагъай дербентви аялрин бахтуни гъана.

- Вири илимрин пачагъ, бине яз гъисабзавай математика гзаф аялриз кландач, зайиф-даказ чида, - суьгъбетзава муаллимди. - Эгер адан къайдаяр, кьетленвилер асантдиз гъавурда акъадай члалалди ва гъар садахъ галаз рахадай тегъер жагъурна ахъайиз, къалуриз хъайитла, математикадин гъавурда акъан тийидай, и илим чир тежедай аял авач жеде. Чна, муаллимри, аялриз гъакл са члал, литература, физика, математика чирун тимил я. Гъабурун куьмекдалди уьмуьр чирна, абур члехи уьмуьрдиз гъазурна кланда. За гъисабзавайвал, аял-диз тербия, чирвал гуьнин виридалайни хъсан къайда муаллимдин хъуси чешне я. Жувазни адет тирвал, за гъар са аялдивай, иллаки хизанра чеб тек аялар тир кстах гадайривай, йикъан распорядок туькълурна, адал амал

те яз ахъаяй 10"б" класс я. Ина кьве медаллист (а вахтунда тежер хътин кар!) авай ва классдин саки вири аялар вузрик экечна, асул гъисабдай - техникадинбурук. И классдин десте ада хайи гъевчи ватан тир Ахъегъиз эксурсиядиз гъана, вичин члехи хизандихъ, Ахъегърин тамашуниз лайихлу чкайрихъ галаз танишарна...

■ Муаллимвилини агалкъунрин сир вуч я? - хабар къуна чна Мирза Къанатилловичавай.

- Гъар са муаллимдиз вичин кивалахдин, аялрихъ галаз рафтарвилерин къайда ава. Зун муаллимвилини везифайриз гъевеслудаказ, жуван зегъметдикай лезет хкудиз жери-вал, нетижаяр аквадайвал къиле тухуз эгечлзава. Къилинди, герек аял тарсуна ви гъавурда акъан. Анжах гъа вахтунда чирвилер гункъачун кутугайвал къиле физва. Гъелбетда, аялдин хизандихъ, диде-бубадихъ галаз хуш рафтарвилерин сих алакълу авачиз, агалкъунар къазанмишиз жедач. Хизанда клелдай къулай шартлар авачир, диде-бубади аялдин патаяй жавабдарвал гъисс тийизвай дуьшуьра муаллимди гъабурохъ галазни талукъ кивалах тухвана кланда.

■ Алай вахтунда обществада муаллимвилини пешедиз, гъайиф хъи, лайихлу гъурмет-къимет авач. Эгер уьмуьрдин чарх къулухъ элкьуриз жедайтла, вуна мад муаллимвал хкъадайни?

- Гъелбетда, - фикирни тавуна жаваб гузва ада. - Мад школадиз фидай, вучиз лагайтла, анжах гъа ина ваз ви гележег акваз-ва, гъар са цийи несил виликандалай хъсанди хъуниз таъсириз жезва. Педколледжда жуван кивалахдикай рахайтла, чун хъсан генфонд патал алахъзава: хъсан муаллимар - чи хъсан гележег, хъсан выпускникар - чи къулай, таъмин къуьзуьвал я эхир. Эхъ, гъайиф хъи, Россиядин обществада муаллимвилеиз гъурмет авун зайиф хъанва. И кар са мажибдин, жегъилриз педвузриз физ клан тахъунин месэлада авач. Гъайиф жезвай кар-чаз къени уьлкъеда тайин са идея, идеология авач. "Муаллим - аял - диде-буба" алакълу дегишарзава; адетдин школадин къайда чаз акси уьлкъейрай къачуз эвезуналди кье аялар литературадин, тарихдин текстер клелуникай къакъатнава; рекъемрин къайдадин чирвилерин гъалара школада муаллимдин

Шариф Шагмарданован - 75 йис

Къакъан куклушрихъ - Гъакъисагъ зегъметди

Рагнеда РАМАЛДАНОВА

Лезги чили бажарагъ, алакьунар авай рухварни рушар гзаф гана. Чахъ халкъдин твар виниз хкажай, хкаждай кьегьалар - алимарни муаллимар, спортсменарни артистар, скульпторарни художникар тими авач. Бубайрин крар несилри давамарун уьмуьрдин къанун я. Уьмуьрда гьар са инсандихъ вичин рехъ, жигъир, къисмет ава. Инсандин уьмуьр датана вилики гьереказавай гурлу вацлуз ухшар я. Якъин са кар мадни ава - дурумлу зегъметди инсандиз къакъан куклушрихъ хкаж жез куьмекада. Къенин чи макъаладин игитни - художник ва скульптор, ДАССР-дин искусствойрин лайихлу деятель, РФ-дин лайихлу художник, Дагъустан Республикадин халкъдин художник, хейлин шабагърин, премийрин сагиб, живописдин, портретрин ва 20-далай виниз монументрин автор Шариф Шагмарданович ШАГЪМАРДАНОВ искусстводин къакъан куклушар вичин гъакъисагъ зегъметди муьтубъгъариз алакьнавай кас я. Адан къвалахар чи уьлкведилай къецени машгъур я. Са шумуд варз идалай вилик ам Россиядин художествойрин академиядин (РАХ) академиквилдин виниз тир тварциз лайихлу хъана. Зун ягълмиш тушта, Дагъустанда РАХ-дин академиквилдин твар къачунвай кас мад авач...

Ш.Шагмарданов 1947-йисан 5-октябрдиз Ахцегъа дидедиз хъана. Абурун къвал алай чархун къилелай акъван гуьрчег панорама экля жезвай хьм, ада Шариф Шагмарданован рикле уьмуьрлук чка къурди якъин я. 1951-йисуз Шагмардановрин хизан - Махачкъаладиз, 2000-йисара Санкт-Петербургдаиз куь хъайилани, ада хайи макандихъ галаз алакьса садрани квадарнач. А алакьади яратмишдай къуват артухариз, руьгъдин къуват лигмариз куьмекайди хиве къазва ада. Гьар йисуз гатун вири варцар Ахцегъа акъдунини и кардин гъакъиндай шегъидвалзава. Цини ада хайи маканда хейлин эскизар арадал гъана.

1966-йисуз Махачкъалада М.Жемалан тварунихъ галай художественный училище агалкъунралди акъалтларай жегъил Ленинградда И.Репинан тварунихъ галай живописдин, скульптурадин ва архи-

тектурадин институтдиз гъахъзава. 1972-йисалди СССР-дин халкъдин художник, профессор А.А.Мильникован монументар гъазурдай мастерскойда тежриба къачуна. Инаг адан устадвал мадни мягкемардай чатуз элкьвена. Махачкъалада адаз тарсар гайи бажарагълу муаллимрин - А.Марковскаядин, А.Гегомьян, Д.Большакован кар ина даварна. Чи ватангълиди вични къетлен устадвилдин сагиб тирди субутзавай - "Дагъустандин дишегълиар" твар алаз къенвай дипломдин къвалахдиз виниз тир къимет гунини и жигъетдай шагъидвалзава.

Сифтегъан бегъерар

Вуз акъалтларайдалай къулукъ Шариф Шагмарданова ДГПУ-да художественно-графический факультетдин декан яз къвалахна. 1975-йисуз ам СССР-дин художникрин Союздиз къабулна. Дагъустандин искусствойрин хиле чи ватангълиди активный къвалах къиле тухвана: ам Дагъустандин художникрин Союздин жавабдар секретарвиле, худсоветдин (са шумудра), гъакъни распределительный комиссиядин председателвиле, Россиядин Къиблепатан выставкайрин комиссиядин, монументрин искусстводай экспертрин комиссиядин членвиле (къве сеферда) хкъяна. Къвалахда и члавуз къалурай агалкъунрай Ш.Шагмарданов Дагъустандин Верховный Советдин Президиумдин Гуьрметдин грамотадиз лайихлу жезва.

Ш.Шагмарданован гъиликай хкатай сифтегъан къвалахри - Дагъустандин госуниверситетдин активный зал безетмишай "Илимдин алемда" лишандик къаз гъазурнавай роспись ва Дербентдин къилин майдан яргъл йисара гуьрчегарай "Советрин власть патал" мозаикадин панноди адаз сифтегъан бегъерар гъана: ам Дагъустандин Гь.Цададин тварунихъ галай госпремиядин лауреатвилдин, са шумуд выставка тешкилунай, монументар арадал гъунай къалурай бажарагълувилай ДАССР-дин искусствойрин лайихлу деятель лагъай тварариз ва СССР-дин художникрин Союздин гуьрметдин грамотадиз лайихлу хъана. "Дагъустанди - БАМ-диз" ракуькай туюкъурнавай скульптурадин композицияди Байкало-Амурский магистралдин Куернама станциядин вокзалдин дараматдин фасадда чка къунва.

Къенин юкъуз адан гъиликай хкатай памятникри, Махачкъалада, Дербентда хъиз, Цийи Макъарални, Агъа Сталдални... чпин лайихлу чкаяр къунва.

"Зи йисар - зи девлет"

Чи ватангълиди хиве къазвайвал, уьмуьрда яратмишунрин жигъетдай гьм вахт иллаки бегъерлуди, гьм эсер виридалайни къетленди яз гьисабзаватла лугъун ам патал регъят кар туш. Паталай килигъзавайдаз хъсан аквада лугъудатлани, и рекъай чунни клева гъатна. Гьикъ хьм, адан уьмуьрдин йисар гьарма сад са жуьреда риклел аламукъдай вакъиайралди, шабагъралди, гъа гьисабдай яз тварар (абурукай бязибур винидихъ къейднава) гуналдини тафаватлу жезва. Абурул чи

ватангълидиз РАХ-дин (2009-йис), Санкт-Петербургдаин художникрин союздин юбилейдин (2010-йис) къизилдин медалар гайи, адакай "Алай аямдин скульптура Юнеско-Аполлон" международный конкурсдин лауреат (2011-йис), РФ-дин лайихлу художниквилдин тварциз (2017-йис) сагиб хъайи - и шабагъ адав Санкт-Петербургдаин губернатор, алай вахтунда РФ-дин ФС-дин Федерациядин Советдин Председатель В.Матвиенкоди вахканай - йисарни алава хъийиз къанзава. Санкт-Петербургда РАО-дин Смольный институтдин алимрин советда Ш.Шагмардановаз "Леонардо да Винчи" медаль гайи 2015-йисни риклел хкъезва. ООН-дин патав гъай шабагърин ва премийрин рекъай Европадаин комитетдин къарардалди ихътин агалкъуниз чи ватангълиди изобразительный искусстводин хиле дуьньядин сообществодин вилик къетлен лайихлувилерай, машгъурвал къазанмишай эсерар яратмишунай лайихлу жезва. Гъа и йисуз Санкт-Петербургда ада къве монументдин винел къвалах куьтягъна, абуру къведни къадим Дербентда эцигна: "Дидедин гъам" - Баркаллувилдин багда, "1-Пётрдин къвал-музей" комплексдин вилик. Гъа икъл гьар са йисакай лугъуз жеда.

"Ватан хуьзвай аскер"

2006-йисан декабрдин вацра Дагъларин уьлкведин меркезда, "Аэропорт - Махачкъала" шегъредин патав "Ватан хуьзвай аскер"

("Защитник Отечества") памятник-монумент эцигъзавай вахт зи риклел хкъезва. Зурба постаментдал хкъанавай зурба скульптура акур кас тажуб тахъана бажаргъат амуькнай. Захъ галаз суьгъбетзавай касди лагъай гафарни къе хъиз риклел алама: "Аллагъди икъван еке бажарагълувал ганвай кас бахтварди я. Адан твар садрани квахъдач. Яраб ам гьм уьлкведай, гьм миллетдикай ятла?" "Ам лезги, адан тварни Шариф Шагмарданов я. Адахъ фикир жедбдай эсерар, еке скульптураяр садни къвед авач. Ам живописдал, инсанрин портретар члугунални машгъул я", - жаваб ганай за.

Агъзур йисарин тарихди шагъидвалзавайвал, Дагъустандин халкъари чпи чпихъ галаз дявээр садрани тухвайди туш, стхавилин иви садрани экъичнач, амма гъамиша, са хизан хъиз, къецепатан душманрихъ галаз дяведиз экъечина. Дагъустандихъ стратегиядин жигъетдай виликан вахтарани еке метле авай. Инай Ипекдин Чехи рекъ фенвай - Кеферпад Къибледихъ, Рагъэкъечдай пад Рагъакъидай патахъ галкъурзавай. Чи республикадилай мулккари вил тунвай тимилибуру цлар илит-

нач - монголрини татарри, Тимурани Набир шагъдин геллегъри гьикъван чи чилер къвачикай авуна! Абурухъ галаз женгиниз экъечлай чи ата-бубайрикай игитвилдин риваяти ама. Абура зурба балкъандал алай атлу халкъдин садвал ва къуват къалурзавай ярж яз гъатнава. Скульптурадин устад Шариф Шагмарданова игитрин къаматар цийи кълубда тунва, абуруз бахшна, вичин эсер яратмишнава. Ада неинки XX асирда чи уьлкве Ватандин Чехи дяведа фашистрикай азад авур аскеррин, гъакъл республикадал международный террористрин къвалатлари гъужумайла, къегъалвилер къалурай ва къенин юкъузни Ватан хуьнин женгина сифтегъан жергеяра авай къегъалрин къаматар къалурзава. Са гафуналди, балкъандал алай атлу монументдалди - Ватан хуьзвай аскердин умумиламишнавай къаматдалди - авторди дурумлувал ва жуьртлувал, гележегдин

умудлувал къалурзава. Академик Ю.Павлова лагъайвал, "ихътин гегъеншвал (размах) ва динамика авай памятник анжах виниз тир дережада лув гуз жезвай художникдилай арадал гъиз алакьда".

Риклел хкин: "Ватан хуьзвай аскер" 12 метр алай монумент, художественный рекъай адан лайихлувилериз пешекарри виниз тир къимет гун яз, Россиядин виридалайни хъсан эсеррин къизилдин фондуна гъатнава. И скульптурадай Ш.Шагмарданов Имам Шамилан къизилдин чехи медалдизни лайихлу хъана.

Къарай авачирди

Яратмишунрал машгъул ксариз сугъулвалдай вахт авач. Абуруз къарай, секинвални чидач. Абуру датана са квел ятлани машгъул хъана къанда. Гъа им абуру ял ягъунин, уьмуьрдин къайда я. Шариф Шагмардановичани секинвал чидач. Хайи макан чаз гьар садаз руьгъдин къуват гузвай чка я - художникрини, скульпторрини, алимрини, муаллимрини... Шариф Шагмарданович патални гъакъл я. Ахцегъиз хтай вахтунда адаз хуьруьн ял ядай багъ инсанар авачиз, ичли яз акуна. Багда хъсан шартлар тешкилнава, амма чими вахтунда аялривай, яшлугурувай ана ял ягъиз жезвачир. Ада вуч авунатла чидани? Вич хтай гъа сифте юкъуз ада хуьруьн администрациядиз хабар гузва. Администрацияди адан ихтиярда вугузва - кран, чехи машин. Вацлун кьерера къекъвена, Шариф Шагмардановича къванер къватлна, са шумуд тонн ял ядай багъдиз хканва. Гила абурукай устаддин гъунарлу гилери вуч туюкъурдатла вахтуну къалурда.

Къарай авачирди - ваъ, хайи ватандихъ, гележегдихъ рикъл кузвай кас тирди лугъуз къанзава заз Шариф Шагмарданович (гаф кватай чкадал хълагин, Кеферпатан меркездай и сеферда ада вичи къелай, Стал Сулейманан тварунихъ галай школадиз шаирдин бюст хканва).

Ш.Шагмарданова алай вахтунда Санкт-Петербургда РАО-дин Смольный институтдин изобразительный искусстводин кафедрдин профессор, тибии илимрин Европадаин академиядин академик яз, академический живописдай, гъили члугунавай шиклдай (рисунк), композициядай тарсар гузва. Адан студентри гьар йисуз художественный выставкайра ва конкурса иштиракзава. Ял ягъуникай ада фикирни ийизвач. Ам къвалахдин яца ава, риклик къай крарни гзаф я. Вичин тлем акакъдайбурни, акакъ тийидайбурни авайди хиве къазва ада. Чир хъайивал, Шариф Шагмардановича вичин художественный ктаб акъудиз къанзава. Амма гьелелиг спонсор авач. Чун умудлу я хьм, и карди чи ватангълидин рикъл сефирлардач. Уьмуьрдин лишанлу вакъиайдин сергъятра аваз ахътин ктаб акъуддай мумкинвал гун, заз чиз, ам патал виридалайни хъсан пишкеш жеда. Юбилардиз вуч къанзаватла, виликамаз чир хуьнихъни тимилил важиблугвал авач.

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди Шариф Шагмардановича уьмуьрдин баркаллу юбилей риклин сикъидай мубаракзава, адахъ чандин мягкем сагъвал, руьгъдин къуватар хъун алхишзава.

Ася Абасовадин юбилей

Хавер хъиз ми хъи...

Мерд АЛИ

Шаирар яшаривай (йисаривай) кьуьзуь ийиз тежер векилрикай я. За кьатлузвайвал, уьмуьрдини субутзавайвал, са бязи авторри чпин лап гуьзел, таъсирлу эсерар самбар яшариз акъатайла кхъизва. Дуньядин классик Г'етедин игит Фауст - философ ва жерягь, 80 йисан яшариз акъатайла, 18 йиса авайдал ашукь жезва.

Имам Шамила руьгьдинни бедендин хирер фад сагъар хъувун патал сифте вичи зиндандиз вегъей, ахпа, зигъиндин зурба алакьунар ва илимрин чирвилер гьисаба кьуна, азадни хъувур Ахцегь Мирзе Алидиз 17 йиса авай руш багъишна. Мисалар мадни гъиз жеда.

Лезги шаир-ханум АБАСОВА Асядай рахадайла, винидихъ гъанвай хъгин мисалар рикел атун дуьшуьшдин кар туш. Ам, вичин эсеррай аквазвайвал, 50-60 йис идалай вилик хъиз, гилани гъа са тегъерда цуькверал ашукь я. 2015-йисуз чапдай акъуднавай сад лагъай ктабдизни "Алван цуьквер" твар ганва. Ктабдин жилдни дагъларин экв аватнавай лацу цуьквералди безетмишнава. И вири экуь рангари клелзавайдан рикле экуь гьиссерални чан гъизва:

*Гатфар, вуна ви хунчадал битмишай
Цуькверикай дун хрда тарарал.
Кьуьзуьбуруз бахш ийида жегъилвал,
Чан гъида на лал кьенвай чи кларал...*

И эсер 1963-йисуз кхъенвайди я. Ада кье хъиз ванзава. Гуя Асядиз виликамаз чизвай, гатфарини цуьквери гьичавуз хъайитани яшлугуьруз жегъилвал багъишда. Ихътин кьисметдин иеси ам вични хъанва. Твар кьунвай ктаб и кардин шагъид я.

Ктабдиз сифте гаф кхъенвай устад шаир-философ Азиз Алама кьейднавайвал, Абасова Асядин шииратдин кьилин тема инсанрин-

ни тѳебиатдин гуьзелвал кьалурун я. И фикир "ктабдин рикни рикл, асас тема ва философия я".

Гуьжет кьун герек жезвани мад инал? Заз чиз, ахътин лазимвал авач. Ктабда гъатнавай эсерри а суал алудзава.

*Йиф гуьрчег я, экъечина зун парудал,
Цаву гъетер кьунва вичин хурудал.
Вацра кьилни хкуднава циферкай,
Чилиз гана ада вичин экверкай...*

Этюд ятани, и кьуд царце шаирди алемдин садвиллини эбедивилин гекъигун авачир хъгин шикил тунва. Рикел шаирдин везифа квекай ибарат ятла кьезва. Циферикай кьил хкуднавай вацран кьаматдай чаз шаир рушан вичин успагъивал, ми хъивал, мердвал аквазва.

Зун Асядин яратмишунрихъ галаз гъеле алатай асирдин 70-йисарилай таниш я. Чи эсерар санал 1970-йисуз чапдай акъуднавай "Чешме" кваталда гъатнава. Ктаб тукьлуьрай чѳехи шаир Ибрагъим Гуьсейнова А.Абасовадин гьакъиндай кхъенва: "Жегъил шаирдин лирика гунагъсуз гъевчи аялдин мили хъвер хъиз ми хъи я. Ашкъидин гьиссер ада рикин деринра хуьзва. Абур ада вацран нурарал, назик цуькверал ихтибарзава".

И кьетенвилер шаирдин агъил яшарин лирикадизни хас тирди ви-

Жаваб гана Беневшади Бубудиз:
- Кьил чилеваз тѳебиатди хана зун.
Амма чир хъухъ, Беневша хуш тир касдиз,
Валайни фад аквада и гъевчи зун.

Алван цуьквер (СОНЕТ)

Алван цуьквер, гьикъван кланда зи риклиз,
Хайи дагълар хквезва мад фикирдиз.
Михъи гъава, атирдин ни галай кьун
Лап ухшар я художникдин шикилдиз.
Лезги халкъдин рикл алай цуьк - алван цуьк,
Шаиррини кхъизва ваз шиирар.
Зани кье ваз ачухзава мад зи рикл.
Тух жедач ваз килигналди, алван цуьк.

Ханум я вун, "Цуьквер сувар" хъайила,
Цуьквер кватлиз, Чепер сувуз феяйла.
Шад майдандин абур я вун, алван цуьк,
Чи рикерин сабур я вун, алван цуьк.

нидихъ кьалурунава. Куьрелди, халисан шаирар яшари кьуьзуь ийидач, абур руьгъдай гъамиша жегъил яз амуькда.

Чи кьенин юбиляр 1942-йисуз Ахцегь райондин Игъиррин хуьре дидедиз хъана. 1953-йисуз игъирвيار Докъузпара райондин Къурушрин хуьруьхъ галаз санал Хасавюрт райондиз, гилан Цийи Къурушрин хуьруьн мулкунал куьчарна. Гъа чѳавалай инихъ ина дагъдин са шумуд хуьруьн агъалийрикай ибарат цийи чѳехи хуьр - гуьрметлу хизан арадал атанва.

А.Абасовади юкъван школа Цийи Къурушдал куьтягъна. Пуд йисуз аялрин бахчада кьвалахна, 1963-йисуз ДГПУ-дин филологиядин факультетдиз гъахъна. Шаирар гъеле мектебда ам аз кхъизвай. Сифтегъан шиирриз а чѳаван машгур шаирри - Шагъ-Эмир Мурарова, Алирза Саидова, Ибрагъим Гуьсейнова, Азиз Алама, масабур виниз тир къимет гана. Асядай гъа вахтарин Дагъустандин жегъил писателрин совещанийрин, жуьреба-жуьре семинарин иштиракчи хъана.

Сифтегъан шиирар "Коммунист" газетдиз, "Дуствал" альманахдиз акъатунихъ галаз сад хъиз, винидихъ кьалурунавайвал, а чѳаван умуми кваталлрани гъатна. Хейлин эсерар гъеле гъа вахтара урус ва маса чѳалариз таржума авуна.

А.Абасовади саки 50 йисуз вичин уьмуьр акъалтзавай несилриз урус чѳалай ва литературадай дерин чирвилер гуниз бахшна. Адаз "Халкъдин образованидин отличник", "РД-дин лайихлу муаллим" лагъай гуьрметдин тварар ганва.

Виридалайни чѳехи шабагъ адаз вичин хуьруьнвийрин ва вичи тарс гайи вирибурун патай авай гуьрмет ва хатур я. Алай вахтунда ада хтулрин патав ял язавва. Гуьгуьлди кьачур вахтунда цийи эсерарни теснифзава.

Чна чи вахаз, халкъдин рушаз ва муаллимдиз агакьнавай дережаар рикин сидкъидай мубаракзава.

Са мурадни амуькдач мад дуньяда,
Са десте заз алван цуьквер гайитла.

Ватандин гум

*Гуьлжагъан МИСРИХАНОВАДИЗ
Яргъара кьекъевена хтайла кваллиз,
Ватандин гумни ширин я...*

А.С. ГРИБОЕДОВ

Югъди, йифди ватандикай рахазва,
Ахварайни хайи ватан аквазва.
Яргъал хъайила, чими рагъни серин я,
Ватандин гум виртѳедилай ширин я.
Ватан я вун хвена чѳехи авурди,
Ширин ванцел ваз лайлаяр ягъайди.
Дидедин нек гъевчизамаз хъвайиди,
Гъавилляй ваз ватандин гум ширин я.

Кьисметди вун гзаф яргъаз акъудна.
Ватан, хуьр, квал на алуднач рикелай.
Гуьрчег затлар пара ава Утрехтда,
Лезгистандин чил багъа я виридлай.

Гуьзетзавай вун хкведай рекъерни.
Лезги чилер, гар алатна, серин я.
Гьикъван гуьрчег ятлани Утрехт шегъер,
Ватандин гум виридалай ширин я

Рубаи

Вун акурла, шадвал аваз рикле зи,
Плузарикни милайим хъвер акатда.
Салам гана, на чуьквейла

гъилер зи,
Гъам - хажалат рикле авай акъатда.

Рекъер яргъа, садаз-сад чун аквазвач.

Амма фикир-хиял я тек са вакай.
Лугъун тавур гафар рикле амазма,
Ахварайни заз ви кьамат аквазва.
Йисар, вахтар акъатзава атана,
Уьмуьр физва, тади ква хъи

датлана.
Вун паталди и царар за кхъизва,
Белки, вуна зи фикирар кьатлана.

Рикл

Ракъини чаз чими ийиз,
Я гьикъван вахтар.
Гузва ада цавуз, чилиз
Чимивал - гатфар

А ракъинин нурарални
Къведа мичли циф.
Амма чим гуз, инсандин рикл
Жедач гъич зайиф.

Гъар инсандиз масан я рикл,
Ракъинлай чими.
Са жуьредин цифервайни
Ам жедач клеви.

Зи дуст рушаз

*Гъавурда гъатун четин я ада,
Амма клан тахъунни гзаф четин я...*

М.Ю. ЛЕРМОНТОВ

Йиф акъатзава, мукъва жезва экв.
Бес куьз физвач вун ахварал,
зи дуст?
Гележегдикай ийиз дерин фикирар,
Хиялри тухванвани цаварал,
зи дуст?

Аламатдин хесетар квачни вак ажеб:
Гагъ жеда вакай шад са нуькл,
зи дуст.
Гагъ пашмандаказ аквада вун заз,
Хиялри тухуда ви а рикл, зи дуст.

Гагъ кланда шадвал, хуьруьн, кьугъунар.
Вири дунья ваз бес жедач, зи дуст,
Гагъ текдаказ на акъудда йикъар,
Ваз ви ашукърин сес жедач, зи дуст.

Гъихътин хесетар акуртлани вак,
Вучиз вун икъван масан я, зи дуст?
Ви гъавурда гъатун четин ятлани,
Ви кьилихрал зун гъейран я, зи дуст.

Зи мурад я

Зи мурад я, мад дяедин цѳаяри
Кун тавурай ислягъвилин чилер чи!
Зи мурад я, гъамлувилин накъвари
Кун тавурай мад дидейрин вилер чи.

Зи мурад я, кьепинавай балайриз
Мад бомбадин кьурху квай
сес тахъурай.
Зи мурад я, жегъил рушар, сусарни
Вил рекъеллаз гьижранди
кун тавурай.

Зи мурад я, мурад я зи, мурад я,
Негри стха, араб вах зи сад хьунухъ...

Зи мурад я, халкъар вири дуньядин
Ислягъвилин чи пайдахдик кватл хьунухъ.

Фикир ийиз тазва зав...

Зун ксанва,
Кьуд пад вири секин я,
Зун ксанва,
Пенжерикай аквазва заз:
Чинардин тар къай гелягъиз серин я.

Цав экуь я,
Рапрапзава гъетери.
Килигзава зун гъетериз,
Алуд тийиз вилерни.
Лугъуда хъи, гъар инсандихъ
Са гъед ава цаварал.
Белки, зи бахт гъа и гъед хъиз нурлу я!

Белки, зи бахт гъа и гъед хъиз хъи я!
Цаварини, гъетерини, тарари -
Тѳебиат кье гуьрчегнавай затлари
Магърумнава ахварикай зун.
Фикир ийиз тазва зав
Уьмуьрдикай гележегда кьез авай,
Девирдикай чун яшамеш жез авай...

"Вацракай шиирар" (ЦИКЛДАЙ)

Варз, ваз мугъман жеда зун,
Ашкъи завай чара хъайла,
Вахъ галаз заз пайиз кланда
Риклин дердер, пара хъайла.

Гуьрметлу варз, вун хъфимир,
Циферни зун акурла.
Чуьнуьхъ жемир, минет я ваз,
Мад вилер за акъурла.

Ша чун рахан, тек я кьуд пад -
Масадаз чун такурай.
Тѳебиатни бахт кланибур
Чи гъавурда акъурай.

Зун вал ашукъ я, масан варз,
Ви гимидин нурарал.
Вуна ишигъ гузвай чѳавуз
Чун ацукънай гурарал.

Ашкъидикай рахайла чун,
Вун циферкай хкатнай,
Гъетерини ви кьужахда
Мани лугъуз эгечинай.

Вуч себебдал зун, лагъ акван,
Кутунва кье шакуник?
Ви пеле тек са нур ава,
Кямир зун кье рангуник.

* * *
За гъеле ваз гъич жавабни тагайла,
Амма вуна вирибуруз лагъана.
Зун сифте яз муьгуьуббат гваз атайла,
Вуна ви рикл маса рушаз хгана.

Жедач вавай, жедач вавай,
чизва заз,
Са рикл кьуна эхирдал кьван аквазиз.
Жедач вавай, жедач вавай,
хъизва заз,
На муьгуьуббат йикъа садаз ахъагъиз.

Шаир ва гатфар

Гатфар, вуна ви хунчадал битмишай
Цуькверикай дун хрда тарарал,
Кьуьзуьбуруз бахш ийизва жегъилвал,
Чан гъида на лал кьенвай чи кларал.
Билбилприз на бахшда ширин манияр,
Рушаризни цуьк хъиз ми хъи кланивал.
Бес шаир ви алатнани рикелай?
Яраб адаз хуш туш жал ви кьенивал?

Хъуьрена заз гатфар, куьрпе аял хъиз,
Ахпа ада акъудна са куьруь сес:
"Инсанринни тѳебиатдин гуьзелвал
Шаир патал еке савкъат тушни бес?!"

Ася АБАСОВА

Цуьквер

Вири цуьквер хуш я заз:
Ракъин цуькни, кьизилгуьл,
Беневшайри виридалай
Ачухарда зи гуьгуьл.

Куьз лагъайтла са чѳавуз
Чара жерла зунни яр,
Беневшайр ганай заз,
Назик цуьквер чиг алай.

Гзаф вахтар алатна,
Зи азизди, гъинва вун?
Беневшайр шуьткъевена -
Пашманзава абуру зун.

Цуькни ми хъи муьгуьуббат
Сад-садаз ухшар ава.
Амма, гъайиф, цуькведихъ
Фад шуьткъедай кар ава.

Беневшани Бубу

Са сеферда дамах гваз са Бубуди
Кьил виневаз Беневшадиз юзурна:
- Зун гуьрчегдиз экъечинава
винелди,
Куьз вуна кьил акъван чиле акурна?

Мергьяматлувал

Пай кутазва

Стлал Сулейманан райондин администрациядин пресс-кълугъди хабар гайивал, мергьяматлувилин "Умуд" фондуни Стлал Сулейманан ва Къурагъ районрай та-

кай алатай гьафтеда тамам тушир мобилизациядин месэладай райадминистрацияда кыле фейи совещанидал Стлал Сулейманан райондин кылиин заместитель Абуталиб Фатулаева хабар гана.

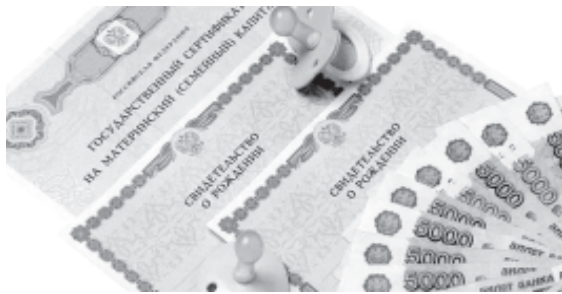
Ада кьейд авурвал, мергьяматлувилин фондунай чара авунвай пулунихъ маса къачунвай затарик рухар, спальникар, резиндин къвачин къапар, аптечкаяр ва къуру паекар акатзава. Идалайни гьейри, мобилизоватнавай гьар садаз "Умуд" фондуни патай пулуниин куьмекни гуда.

Малум хьайивал, и йикъара ракъурай сифтегъан дестедив герек тир затарин куьмек агакьна. Чаз чизвайвал, мергьяматлувилин "Умуд" фондуни ватандизни ватандашриз куьмекар гуник мукъвал-мукъвал пай кутазва. Мисал яз, инал чавай коронавирусдин тлугъвал кызгын хьайи муддатда и фондуни тешкилай мярекатар рикел хкиз жеда.

мам тушир мобилизациядин сергьятра аваз аскервилиин къуллугъдал фидай ватандашар герек тир затаралди таъминарун патал пулуниин такьатар чара авунва. Ида-

Куь ихтиярар

Артух жеда

2023-йисуз дидевилин капитал индексация хъувун фикирдиз къачунва. Кьейдзавайвал, такьатрин къадар 12,4 процентдин артух хъжеда - сад лагъай аялдинди 589,6 агъзур манатдал къван, къвед лагъай аялдинди - 779 агъзур манатдал къван.

Садра гузвай такьатар

2023-йисан 1-февралдилай аял хьайила са сеферда яз гузвай пулуниин такьатрин къадар 12 процентдин (23011 манатдал къван) артух жеда.

Къвалахзавай диде-бубайриз и такьатар арза галачиз тайинарзава. 2022-йисан эхирдалди къвалахдик квачир диде-бубайривай и такьатар РФ-дин Пенсийрин фондуна тукълуьриз жеда, 2023-йисалай лагъайтла, - Россиядин социальный фондуна. Кьейд ийин, и такьатар къачунин кьайгъу аял хьайи йикъалай башла-мишна адан 6 варз тамам жедалди члугуна къанда.

РД-дин МФЦ-дин кылиин идаради раижнавайвал, йисни зура аялди хъ гелкъуьнай гузвай такьатрин къа-

дарни къвалахдик квай диде-бубайр патал артух жеда. И такьатрин агъа къанин къадар 7677 манатдалай 8629 манатдал къван ва вини кылиин къадар 31282-далай 33281 манатдал къван хкаж жеда.

Кьейд ийин, и пособидин къадар работникдин алатай 2 йисан юкъван къазанжидин 40 процентдикай ибарат жеда.

Страховой пенсия

Россиядин Зегьметдин ва яшайишдин рекъай хуьнин министерстводи хабар ганвайвал, къведай йисан 1-январдилай къвалахдик квачир пенсионердин страховой пенсиядин къадар 4,8 процентдин хкаж хъжеда.

Кредит вахкудач

Тамам тушир мобилизациядин сергьятра аваз военный къуллугъдал эвер ганвай ксар къуллугъ тамарзавай муддатда кредитдин гьакьни гудач. "Кредитрин тлатилар" Госдумади тестиькарнава.

Кьейдзавайвал, военный къуллугъ тамарзавай ксаривай, эгер кредит къачунватла, чеб адакай вахтуналди азад авун патал кредиторивай тлалабиз жеда.

Квез чидани?

Джибутидикай итижлу делилар

- Джибути Рагъэкъечдай патан Африкадин гьвечи (умуми майдан 23200 квадратный километр) уьлкве я.
- Уьлкведа 887 агъзурдалай гзаф ксар яшамаш жезва.
- И уьлкведин меркездин тиварни Джибути я.
- Уьлкведин агъалийрин 76 процент меркезда яшамаш жезва.
- 20 асирдин юкъвара Джибутидал Французский Сомали тивар алай.
- Джибути кесиб уьлкве я. Анин чилин къатарикай хкатзавай хийирлу зати анжах киреж я.
- СМИ-дин такьатар ва телевизионный студияяр асул гьисабдай вири меркезда ава.
- Меркез туристрин фикир желбзавай кылиин шегьер я.
- Джибути госуларстводи аслу туширвал 1977-йисуз къачуна. Бязибур ана алай вахтундани френг члалал рахазва, амма гзафни-гзаф халкъдин арада араб члал машгур я. Ибурулайни гьейри, ана сомали члални кардик ква.
- Гьар йисуз Джибутидиз 10 агъзурралди туристар физва, абурун члехи пай Франциядин агъалияр я.
- Джибутидин агъалийрин 94 процент Ислам диндал амалзавайбур я.

- Джибутида къушитрин "афар" тивар алай халкъдин десте ава. Афарар гьакьни Эфиопияда, Эритреяда ава. Афарар афар (данакильский) члалал рахазва.
- Гьайванрикай Джибутида гзафни-гзаф гьар жуьре къушар, миргер, гепардар ва маймунар ава.
- Джибутидин агъалийрикай саки пудай са паюниз келиз-кхьиз чизвач.
- Хуьруьн майишатди уьлкведин умуми доходдин 3 процент тешкилзава.
- И уьлкведин шегьерин куьчейрин къерехра тротуарар авач. Яхдиз къекъевезвайбур хатасузвилелди таъмин туш.

Уьлкведа ва дуьньяда

Махсус серенжемдикай

3-октябрдиз РФ-дин оборонадин министерстводи малумарай делилралди, махсус серенжем кыле тухунив эгечайдалай инихъ Россиядин Яракълу Къуватри Украинадин 310 самолет ва 155 вертолет, зенитный ракетайрин 378 комплекс, пилот галачиз лув гудай 2137 аппарат, 5292 танк ва дяведин маса машинар, РСЗО-дин 860 машин, артиллериядин ва маса 3444 яракъ, военный махсус 6189 автомашин тергна.

Гьелелиг тестиькардач

Туьркиядин президент Р.Т.Эрдогана тагъкимарнавайвал, эгер Швециядини Финляндияди хиве къур крар тамамар тавуртла, кеферпатан и кьве уьлкве НАТО-дик экечлуниин гьакьиндай тир арза тестиькардач. "Новости" РИА-ди хабар гузвайвал, идакай Эрдогана уьлкведин парламентда рахадайла малумарна.

"Чи уьлкведиз хиве къур крар кылииз акъуд тавунмаз, чна чи кьетли фикир хуьда", - лагъана туьркерин регьберди.

Чешмедин делилралди, алай вахтунда НАТО-дин 30 члендикай-уьлкведикай 28-да Швецияни Финляндия альянсдик экечлу тестиькарнава. Тестиькар тавунвайбур Венгрияни Туьркия я.

Кьейд ийин, идалай вилик кеферпатан кьве уьлкведи НАТО-дик экечлуниин гьакьиндай арзаяр вугайла, Анкаради гьасятда разивал ганай. Нетижда Мадридда пуд терефдин арада меморандум кутлуннай. Адал асаслу яз, эгер Швециядини Финляндияди Туьркиядин са жерге истемешунар кылииз акъудайтла, уьлкведи кеферпатан уьлквейар НАТО-дик экечлуниз са манийвални гудач. Кьилди къачуртла, Швециядини Финляндияди Туьркияди террориствилинди яз гьисабзавай Куьрдистандин рабочий партиядиз куьмекар гун акъвазарун герек я.

Къведай сеферда

Госдумадин спикер Вячеслав Володина малумарайвал, Россиядин цийи регионрин патай Госдумадин депутатар къведай созывдин вахтунда хяда.

"Къуд субъектдин - РФ-дин цийи регионрин - патай депутатар хягъунин сечкияр тайинарнавай вахтунда кыле фида", - лагъана ада.

Къенятзава

Франциядин президент Э.Макрона вичин нубатдин рахунар сифте яз водолазка алаз авуна. Кьейдзавайвал, адетдин перемринни галстукрин чкадал, чими ийидай системадиз ийизвай харжияр къенятунин мураддалди, Франциядин чиновникри водолазкаяр алукулун кьетнава.

"Новости" РИА-ди хабар гузвайвал, идалай вилик Франциядин финансин министрди электроэнергия къенятунин макъсаддалди чиновникри чими парталар алукулдайдакай ихтилатнай. Санлай къачурла, гьукумдарриз энергия ишлемешун 10 процентдин тлимилардай къаст ава.

США Гитлерав гекъигна

РФ-дин МИД-дин кыл Сергей Лаврова малумарайвал, США-ди, Рагъаклидай патан уьлквейар вичиз муьтлугъарна, Гитлеран жуьреда гьерекатзава. Министрди Госдумада лагъай фикирар "Новости" РИА-ди раижнава.

Ада кьейд авурвал, Украинадикай Россиядиз акси дяведин алат тукълуьруналди, США-ди Рагъаклидай патан вири уьлквейар табиивилик кутунва. "Вичин вахтунда Гитлерани, Советрин Союздал гьужум авун патал, Европадин члехи пай уьлквейар ружадин хурук кутунай", - лагъана ада. Алава хъувурвал, Гитлеран планриз хьиз, США-дин къастаризни кылииз акъатун "къисмет жедач".

Тахсир кутуна

Эрменистандин оборонадин министерстводи хабар ганвайвал, 3-октябрдин йифен береди Азербайжандин яракълу къуватри часпардин патав гвай абурун мулкариз цай гана. Эрменистандин МИД-дин векилдин гафар "Новости" РИА-ди раижнава.

Жавабдин гуьлле хгунин нетижда ягъунар акъвазна. Идалай вилик Эрменистандин терефди есирвиле гьатай аскерар азербайжанви аскерри гуьлле гана кьиникьихъ галаз алакълу делилдай инсандин ихтияррин гьакьиндай Европадин ва ООНдин вири халкъарин судриз арза вуганай. Арзадихъ эрмени аскерар кьейи агъвалат къалурзавай видеокхьинар гилигнавай.

Къуватар артухарзава

Белоруссиядин президент А.Лукашенкоди малумарнавайвал, Польшади Белоруссиядин часпардив военный къуватар артухарзава, Литвадизни жигъетдай гуьгъуьна амуькьиз къанзава. «Белта» чешмедин делилар "Новости" РИА-ди раижнава.

Президентдин делилралди, Белоруссиядихъ галаз уртах сергьятар авай уьлквейра тахминан 25 агъзур касдикай ибарат НАТО-дин дестеяр ава.

Къадар гьисабна

Алай йисан 21-сентябрдилай 200 агъзур россияви Къазахстандиз гьахьна ва 147 агъзур кас анай эхкъечина. "Новости" РИА-ди раижнавайвал, идакай Къазахстандин МВД-дин кыл Марат Ахметжанова хабар ганва.

Table with 6 columns: Channel (РГВК, ПЕРВЫЙ, РОССИЯ 1, НТВ, ДОМАШНИЙ, ТВ-ЦЕНТР, ЗВЕЗДА), Time, and Program Name. Section: ислен, 10-октябрь

Table with 6 columns: Channel, Time, and Program Name. Section: саласа, 11-октябрь

Table with 6 columns: Channel, Time, and Program Name. Section: арбе, 12-октябрь

Table with 6 columns: Channel, Time, and Program Name. Section: хемис, 13-октябрь

жумья, 14-октябрь

РГВК
07:00 Новости Дагестана
07:20 Передача «Паданги ламалги заманги» 12+

ПЕРВЫЙ

05:00 «Доброе утро». (12+).
09:00 Новости.
09:20 «АнтиФейк». (16+).

РОССИЯ 1

07:35-07:41 Вести-Даг.
08:07-08:10 Вести-Даг.
08:35-08:41 Вести-Даг.

НТВ

04:55 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06:30 «Утро. Самое лучшее». (16+).

ДОМАШНИЙ

06:30 По делам несовершеннолетних. (16+).
09:15 Давай разведемся! (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06:00 «Настроение». (12+).
08:10 Д/с. (12+).
08:50 Х/ф «Проклятие брачного договора».

ЗВЕЗДА

06:10 Т/с «Летучий отряд». (16+).
08:20 Х/ф «Ко мне, Мухтар!» (12+).

киш, 15-октябрь

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на кумыкском языке «Халкь ва заман» 12+

ПЕРВЫЙ

06:00 «Доброе утро». Суббота. (12+).
09:00 «Умницы и умники». (12+).

РОССИЯ 1

08:00 Местное время. Вести-Дагестан
08:20 МЕСТНОЕ ВРЕМЯ. СУББОТА.

НТВ

05:10 Д/с «Слето в СССР».
05:55 Т/с «Инспектор Купер». (16+).

ДОМАШНИЙ

06:30 6 кадров. (16+).
07:10 Х/ф «Любовь и немножко пломбира». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

05:35 Х/ф «Забывшее преступление». (12+).
05:50 Д/ф «Петр Великий».

ЗВЕЗДА

05:40 Х/ф «На златом крыльце сидели...» (6+).
07:00 Х/ф «Всадник без головы». (12+).

гьяд, 16-октябрь

РГВК
07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача «Вахтар ва инсанар» 12+

ПЕРВЫЙ

05:25 Х/ф «Моя мама - невеста». (12+).
06:00 Новости.

РОССИЯ 1

05:35 Х/ф «Мой чужой ребенок». (12+).
07:15 «Устами младенца».

НТВ

05:00 Т/с «Инспектор Купер». (16+).
06:35 Центральное телевидение. (16+).

ДОМАШНИЙ

06:30 6 кадров. (16+).
07:20 Х/ф «Бабочки и птицы». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06:30 Х/ф «Пираты XX века». (12+).
07:50 Х/ф «Тетя Таня».

ЗВЕЗДА

05:30 Х/ф «Сицилианская защита». (12+).
07:15 Х/ф «Приказано взять живым». (12+).

КУЛЬТУРА 10-16 - ОКТЯБРЬДАЛДА

ИСЛЕН
06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30
Новости культуры.
06.35 «Пешком...»

АРБЕ

06.30,07.00,08.30,10.00,15.00,19.30,23.30
Новости культуры.
06.35 «Пешком...»

ХЕМИС

06.35 «Пешком...»
07.05 Легенды мирового кино. Е. Леонов.

ЖУМЬЯ

06.35 Святыни христианского мира. «Покров».

КИШ

06.30 «Роберто Росселлини, Ингрид Бергман "Жанна д'Арк на костре"».

ГЬЯД

06.30 Д/с «Энциклопедия загадок».

РАДИО

ИСЛЕН
11.10. Вести «Дагестан»
11.30. Радиоспектакль
САЛАСА
11.10. Вести «Дагестан»

Программа газурайди - Н.РАШИДОВА

Дин

Вучиз закат гун важиблу я?

Ямин МЕГЪАМЕДОВ, диндин алим

Закат Исламдин ферзерикай сад я ва адан виридалайни метлебул дестек я - "Ля илага илла Аллагь Мугъаммад расулу Аллагь" келима-шагъадатдилай ва кпунулай гуьгъуьниз. Дугъриданни, ам ферз тирди Аллагь-Тааладин Ктабди, Адан расулдин (Аллагьдин салават ва салам хъуй вичиз) Суннади ва вири мусурманрин "ижмаъди" (итфакъди, тайин са месэладин гъакъиндай вири алмирин фикир сад хъун) къалурзава. Ни ам ферз тирди инкар авуртла, ам кафир я. Ахътиндавай а кардин гъакъиндай туба авун истемешна кянда. Эгер ада туба авуртла, ам къабулда, тахъайтла ахътиндаз шариатда жаза яз гъяд ягъун къалурнава.

Ни адан (закатдин) патахъай мискъивал ва я адакай са шей къванни кими (тлимил) авуртла, ам Аллагь-Тааладин жазадиз лайихлу тир зулумкаррикай я. Аллагь-Таалади лугъузва (3-сура, 180-аят, мана): "Ва къуй (гъич) гъисаб тавурай чпиз Аллагьди Вичин регъимдикай (няметрикай) ганвайдан гъакъиндай мискъивалзавайбуру (ам Аллагьдин рекъе харж тийиз) а кар чпиз хийирлу тир хъиз. Туш, (аксина) ам абур патал пис я. (Мукъвара) абур элкъуьрна къада абур мискъивал авур затларалди - Къияматдин Юкъуз. Ва (са) Аллагьдиз талукъ я царварин ва чилин ирс (вири затлар Аданбур я ва вири Адаз амукъни ийида). Ва Аллагьдиз куьне ийизвай амалрикай хабар ава (гъардаз - авур амалрин эвез хеуда)!"

"Сагъигъ-уль-Бухарий" ктабда Абу Гъурайра асгъабдилай (Аллагь рази хъурай вичелай) атанвай Пайгъамбардин (Аллагьдин салават ва салам хъуй вичиз) гъадисда лагъанва (мана): "Низ Аллагьди мал гана ва ада адалай закат ганачтла, Къияматдин Юкъуз а касдиз зегъерлу (эркек) зурба гъуьлягъ къалурда..., ва ада (гъуьлягъди) ам Къияматдин Юкъуз алчудна къада, гъуьгъунлай ада ам вичин сивин къве патални вегъена къада. Ахпа лугъуда: "Зун ви мал я, зун ви (кватлау) хазинаяра!"

Аллагь-Таалади лугъузва, (9-сура, 34, 35-аятар, мана): "Ва чеб, къизилар ва гимишар кватлзавайбуру ва абур Аллагьдин рекъе харж тийизвайбуру (закатар тагуз, важиблу харжияр тийиз) - абур азиятлу азабдин муштулух це (). А юкъуз - Жегъеннемдин цун къене абур (кватлау къизилар ва гимишар) къатиз ифирда ва абуралди абурун пелер, къвалар ва даляур тагъмаламишда (куда). Абуруз лугъуда: "Им я куьне кватна турди квез, (гила) дадмиша куьне кватна турдан (азаб)!"

"Сагъигъ-Муслим" ктабда Абу Гъурайра асгъабдилай (Аллагь рази хъурай вичелай) атанвай Пайгъамбардин (Аллагьдин салават ва салам хъуй вичиз) гъадисда лагъанва (мана): "Гъар са къизилдин ва гимишдин сагъибдиз, адан гъахъ ада тавур (закат тагай), Къияматдин Югъ хъайила цукай дуьз къулар (табагъар) гъазурда ва ам абурал Жегъеннемдин ца ифирна къавурмишда, абуралди адан къвалар, чин ва далу пис кана кармашда. Гъар сефер абур къайила, абур элкъвена арадал кхведа, вичин яргиввал яхъцурни цуд агъзур йис тир Йикъан къене, та Ада дуван ийидалди бендейрин арада, ва адаз аквада вичин рехъ - я Женнетдиз, я - Цуз".

Закатдикай менфятар ава: диндин, ахлакърин ва жемятлухдин. Агъадихъ чун абурукрай геъгеншдиз рахада.

Закатдикай авай диндин менфятар

1. Закат гун Исламдин са дестек къилиз акъудун я, вичел бендедин бахтлувал асаслу тир и дуьньядани, Эхиратдани.

Диндин месэлайриз талукъ суалар пайда хъайитла, ватцапдин 8-989-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

2. Закатди бенде вичин Раббидиз мукъва ийизва, адан иман артухарзава ва закатдин кар и жигъетдай амай вири театрин кар хъиз я.

3. Закат ада авурла чехи суваб жезва. Аллагь-Таалади лугъузва (2-сура, 276-аят, мана): "Аллагьди "риба" пучда ва садакъаяр артмишда (абур гъафарда, суваб артухарда)". Аллагь-Таалади лугъузва (30-сура, 39-аят, мана): "Ва вуч куьне (сада-садав) вуганватла фйадада (артух алаз къахчун патал садав вуганвай бурж, мал), инсанрин мал-девлетдин гъисабдай (а мал) артухарун патал - (бес) Аллагьдин вилик ам артух жедач (аксина, Ада ам телефда)! Ва вуч куьне ганватла закатдикай - квез (адалди) Адан Чин (Адан разивал, суваб къачуз) кванз, (ахътинбур) гъабур я (чпин суваб са шумуд сефер) артухарзавайбуру (Аллагьди абуроз эвез гъафарда)".

4. Дугъриданни, Аллагьди адалди (закатдалди) гунагъар квадарда (алудда). Чи Пайгъамбарди (Аллагьдин салават ва салам хъуй вичиз) лагъанвайвал (мана): "Ва садакъади (закатди) гунагъ туьхуьрда - ци цай туьхуьрдайвал".

Закатдикай авай ахлакърин менфятар

1. Закатди ам гузвай кас жумартлувилин ва мердвили сагъибрин карвандив (дестедие) агакъарзава.

2. Дугъриданни, закатди ам гузвай касдиз регъимлувилин ва шафакъатлувилин сифетар (ерияр) хъун (мал авачир) кесиб стхайрин гъакъиндай важиблу (мажбури) ийизва ва регъимзавайбуруз - Аллагьди регъимда!

3. Гъакъикъат ва ашкара кар я инсанди вичин мал ва чан ишлемишун мусурманар патал - а карди хур ахъа ийизва, рикл геъгеншарзава. Ахътин инсан кван хъуниз мажбурзава - ада вичин стхайриз харжзавай менфятдин къадардиз килигна.

4. Гъакъикъатда закат гуна ам пайзавай касдин ахлакъ мискъиваликайни шкъакъвиликай миьхи авун ава. Аллагь-Таалади лугъузва (9-сура, 103-аят, мана): "Къачу (эй, Пайгъамбар) абурун (гунагъар хиве къуна туба авурбурун) мал-девлетрикай садакъа (закат), абур миьхи ийидай ва хъсанардай...".

Закатдикай авай жемятлухдин менфятар

1. Закат гуна кесибрин игътияжар клевун ава.

2. Закат гуна мусурманар къуватлу хъун ва метлеб (гъайбат) хкаж хъун ава. Гъавилляй закат гудай рекъерикай сад жигъад я, Аллагьдин рекъе.

3. Закат гуна кесибрин, фагъиррин, муьгътежбурун риклера жедай хъилер (ажугъар) алудун, такланвилер акъудун ава. Дугъриданни, кесибриз девлетлуьри малдикай къачузвай кефер, лезетар акурла ва чпи адакай са менфятни къачун тийизвайди къатлаула (я тлимилдакай, я гъафдакай), и карди (девлетлуьри кесибрин гъалдин ва игътияжрин гъакъиндай къайгъу члуьгун тавурла ва абур къилиз акъуд тавурла) кесибрин арада агъваллуьрун гъакъиндай душманвиллин, ажугълувилин гъиссер арадал гъун мумкин я. Агъваллуьри гъар йисан эвел къилера кесибриз чпин малдикай тайин къадар шейэр гайила, винидихъ къейд авур хътин гъиссер (кран) квахъзава ва абурун арада кланивални дуствал жезва.

4. Дугъриданни, закат гуна мал артух (артмиш) ва адан берекатар гъаф хъун ава. Аллагьдин расулдин (Аллагьдин салават ва салам хъуй вичиз) гъадисда лагъанвайвал (мана): "Садакъади мал тлимилардач". Яни, эгер садакъади мал къадардиз тлимил авуртлани, ам берекатдиз берекатдиз ва гележегда гъаф хъуниз тлимилардач. Аксина, Аллагьди адан ериндал эвез хъийида ва адаз адан малди берекат гуда.

(КъатI ама)

Спорт

Ашкъидивди иштиракна

Чи мухбир

Са шумуд югъ идалай вилик Къара-Куьреда (Докъузпара район) ва Ахцега (Ахцега район) азаддаказ къуршахар къунай международный классдин спортдин мастерар, дуьньядин чемпионар, кесерлу гъаф турниррин гъалибчияр ва кубокрин сагъибар тир Шамил Мамедовани Жабраил Гъажиева аялрихъ галаз мастер-классар къиле тухвана.

Лагъана кянда, макъсад аялар куьчедин члуру таъсирдик акат тавун, руьгъ ва беден мягъкем яз чехи хъун патал спортдал, сагълам уьмуьр кечирмишунал желб авун тир и серенжемда 120-далай виниз аялри еке ашкъи-гъевесдивди иштиракна. Серенжемдин сергъятра аваз дуьньядин чемпионри аялриз спортдин къакъан куклушар муьтлуьгъарунин сирер ачухна, насигъатар гана. Аялрин активвални агъузди тушир, муьгъманриз суалар гана, бязи месэлайрай абурун фикирар чирна. Эхирдайни вирида санал шикилар яна.

Къекъуьннин югъ къейдна

1 ва 2-октябрдиз Махачкъалада, Е.Исинбаевадин тварунихъ галай стадиондал, Россиядин спортдин министерстводи ва Олимпиададин комитетди къил кутуналди, Вирироссиядин къекъуьннин йикъаз (день ходьбы) талукъарнавай серенжем къиле фена.

дуьньядин чемпион Къурамегъамед Къурамегъамедова тебрикна. Ада къекъуьнихъ, санлай спортдал машгул хъунихъ чи гъар садан бедендин ва руьгъдин сагъламвал патал авай менфятлувиликай куьрелди лагъана.

Ана республикадин меркездин спортдин школайра вердишвилер къачузвай гадайрини рушари иштиракна. Санлай гъаф инсанри иштираккай спортдин серенжем Дагъустандин спортдин ва физический культурадин министрдин заместитель Зайнал Салаутдинова ва чи республикадин Олимпиададин советдин председател,

Жаванрин гъалибвилер

БОКС

И йикъара Цийи Къаякентда 2007-2009-йисара дидедиз хъайи жаванрин арада боксдай къиле феи республикадин турнирда Дагъларин уьлкведин саки вири районрини шегъеррай тир 120-далай виниз боксёрри чпин гъутарин устадвал къалурна.

Абурун арада СтIал Сулейманан райондин администрациядин спортдин, туризмдин ва жегъилрин кранин рекъий комитетди рекъе тунвай спортсменрин дестени авай.

ИкI, турнирда иштираккай Кварчагъа боксдай кардик квай ДЮСШ-дин тренер-муаллим Альберт Межидован гъилик вердишвилер къачузвай жаван спортсменар - Имам Сейфулаев (52 кг-дал къведалди заланвал авайбурун арада) ва Агъмед Шамсудинов (57 кг-дал къведалди заланвал авайбурун арада) - 1, Артём Агъмегъамедов 2-чкайриз лайихлу хъана. Гъалиб хъайи спортсменриз талукъ дережайрин дипломар, грамотаяр, кубокар ва пишкешар гана.

РикIел хкин: А.Межидован гъилик вердишвилер къачузвай жаванри республикадилла къеце къиле физвай акъажунрани датIана иштиракзава ва кIвенкIвечи чкаярни къазва.

"Лезги газетда" диндин пак кхъинар жезва. Гъавилляй ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Лезги газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин информациядин ва печатдин агентство

367018, Махачкъала, Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР

М. И. ИБРАГЪИМОВ

(+7 8722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН

ЗАМЕСТИТЕЛЬ

К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ

Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н. М. ИБРАГЪИМОВ

66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН

Ж. М. САЙДОВА

66-00-63

КУЛЬТУРАДИН ВА

ЛИТЕРАТУРАДИН

М. А. ЖАЛИЛОВ

66-00-64

ЯШАЙШИДИН ВА ЧАРАРИН

Р. С. РАМАЛДАНОВА

66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ

66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР

Н. ИБРАГЪИМОВ

Газет йиса 52 сеферда ақъатзава Газет алақьадин, информационный технологийрин ва массовый коммуникацийрин хиле гуьзчивал авунин рекъай Федеральний къуллугъдин Дагъустан Республикада авай Управлениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистрація авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420 Макъалар редакцияди туькъур хъйизва. Макъалайриз рецензия гузвач ва абур элкъвена вахузвач. Редакциядинни макъалайрин авторрин фикрар сад тахун мумкин я. Газетда чап авун патал теклифнавай материалра гъанвай делирлин дуьзвили ва керчеквилдин патяхъай жавабдарвал авторрин чпин хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован проспект, 1 "а". Печатдин къвал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - ПП200

Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахкудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 14.30

Газет "Издательство" "Лотос" ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала, Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6352

Илишандик квай материалар гъакъидихъ чапзавайбуру я.

Икъван яшар хъанвайбуру келрай НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты "Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БНК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Гь

Мубаракрай!

Фийиви хва, яргал йисара РД-дин Верховный суддин судьявиле Къвалахай, гила вичин хизандин юкъва, хтулрин патав ял язавай РД-дин лайихлу юрист Зият Бедирович СЕДРЕДИНОВАЗ:

Гьурметлу дуст, дестек къанун-къайдадин, Чаз даях яз ганвай Чехи Худади, Ви рубъгъ сагърай, мад вине хъуй тагъиб ви! Гъахъуникай такурвай ваз кесибвал!

Авайди хъиз чи вацъарихъ гьерекат, Гъакъван артух хъурай къвалин берекат. Гъалатун гъич чир хъанач ви терездиз, Тагайвиляй жизви улам гьерездиз.

Са Фия ваь, вири Лезги магъалра Ви сагълудгъдай шараб хъурай бокара! Уьлубъгъ вацъук сел кумай къван мижедин, Рехъ гурай ваз ерли гуьтлуь тежедай!

ВИ 75 ЙИСАН ЮБИЛЕЙ ТЕБРИКЗАВАЙ МЕРД АЛИ, АДАН ХИЗАНАР, ВИ РУБЪГДИН ДУСТАР.

Дагъустандин Гидрометцентрадин начальник Абдулгалим Мегъамедгъусейнович ДАДАШЕВАЗ:

Играми Абдулгалим Мегъамедгъусейнович! Чна ваз хайи югъ риклин сидкъидай мубаракзава ва вал зулун шагъвардин къуьнераллаз чими саламар агакъарзава. Къуй ви уьмуьрдин бушлухра гъаишиа рагъ хъурай!

ВАЗ ХАЙИ ЮГЪ МУБАРАКЗАВАЙ ДУСТАР

Малумат

Новосибирскдин областдин чехи вирерай чилинин куьмекдалди балугъар къадай балугъчияр герекзава. Балугъчивал къанундихъ галаз къадайвал киле тухузва.

Алай вахтунда 2 касдикай ибарат бригада тешкилзава. Туьнхъун ва яшамиз жедай чка къвалахдалди таъминарзавайдан гъисабдай я. Зегъметдин гъакъи къвалахадиз килигна гузва: пулдин агъа кланин къадар - 150 агъзур манат (гъар са касдиз).

Телефондин нумра: 8-923-701-88-38

"ЛГ"-дин 39-нумрадин ақъатай кроссворддин жавабар:

ДУЪЗ ЦАРАРА: 2. Умунвал. 7. Алим. 9. Мулк. 10. Къалабулук. 11. Сафа. 12. Езне. 13. Токат. 16. Калук. 17. Къурагъ. 22. Алуча. 25. Кума. 26. Верг. 27. Къасабхана. 28. Тайм. 29. Ибей. 30. Жавагъир.

ТИК ЦАРАРА: 1. Слесарь. 3. Меслят. 4. Налбеки. 5. Адалат. 6. Кларнет. 8. Макъам. 9. Михек. 14. Ам. 15. Юрд. 18. Усугъчай. 19. Нурбала. 20. Сирхаев. 21. Макъам. 22. Аксина. 23. Адахли. 24. Къвати.

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди Къурушрин 1-нумрадин юкъван школада яргал йисара зегъмет члугур бажарагълу муаллим, РФ-дин умуми образованидин гьурметлу работник Мамед Межидович ИСМАИЛОВ

рагъметдиз финихъ галаз алакъалу яз адан хизандиз, мукъва-къилийриз, вири къурушвийриз башсагълугъвал гузва.

Махачкъалада яшамиз жезвай Мердали Жалилован хизанди Къурушрин 1-нумрадин юкъван школада яргал йисара зегъмет члугур бажарагълу муаллим, РФ-дин умуми образованидин гьурметлу работник Мамед Межидович ИСМАИЛОВ

рагъметдиз финихъ галаз алакъалу яз адан хизандиз, мукъва-къилийриз, вири къурушвийриз башсагълугъвал гузва.

"Лезги газетдин" редакциядин коллективди Къурушрин хуьрай тир Къулиеврин хизандиз, газетдин амадаг Гъусейн Несрединович Рамазановаз играми бала Исмаил КЪУЛИЕВ бедбахтвилдин дуьшуьшдик акатна кечмиш хъунихъ галаз алакъалу яз башсагълугъвал гузва.

Шад гъалара

Хазран КЪАСУМОВ

Къасумхуьрел, Ибадулагъ Тагъирован тварунихъ галай медениятдин маканда, вичел гъелечан аламаз «Адалатдинни инсанвиле» твар ақалтай Абдурагъман Межидович Межидован 90 йис тамам хъуниз талукъарнавай шад мярекат киле фена. Ам Стлал Сулейманан райондин администрациядин, лезги писателрин Союздин куьмекни галаз райондин культурадин отделди тешкилнавайди тир.

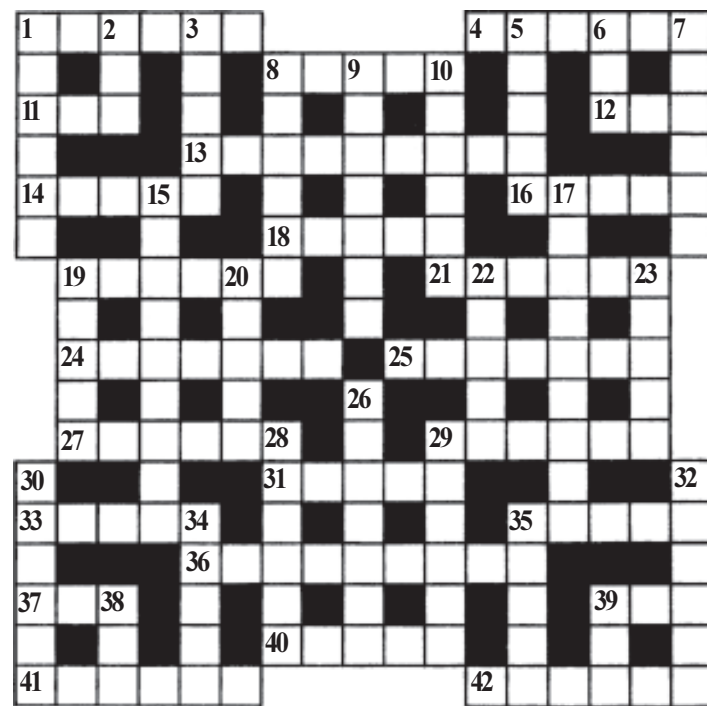
Юбилейдин мярекатдиз Махачкъаладай, Дербентдай, Каспийскдай, Къурагъ, Хив, Мегъарамдхуьруьн ва маса районрай яратмишдай интеллигенциядин векилар, рагъметлудан ярардустар, адан яратмишунрал риклай гзаф инсанар атанвай. Мярекатдал рахайбурун арада

Стлал Сулейманан райондин депутатрин Собранидин председател Штибег Мегъамедханов, Дагъустандин халкъдин шаир Майрудин Бабаханов, Сардархуьруьн юкъван школадин ученица Анзира Мустафаева (ада шаирдин уьмуьрдин ва яратмишунрин рекъикай гегенш доклад авуна), писатель ва таржумачи Гъажи Ильясов, шаирдин хва Сардар Абил ва масабур авай. Абуру А.Межидован инсанвиле, пешекарвиле ерияр къейдна, шаирдин эсеррикай чпин фикрар лагъана.

Сардар Абила вичин бубадин гьурметдай гурлу мярекат тешкилунай райондин администрациядиз, лезги писателрин Союздиз ва райондин культурадин отделдиз, мярекатда иштираквай вири юлдашриз риклин сидкъидай сагърай лагъана ва Абдурагъман Межидованни вичин шириар клелна.

Кроссворд

Туькъуьрайди - Абудула АБДУЛАЕВ

ДУЪЗ ЦАРАРА: 1. "... чаз хъанва масан. Ахъвазмач Мирзе Гъасан". (Е.Эмин). 4. КапI авун. 8. Гъалал, дуьзвал. 11. Клерецрин жуьре. 12. "Дуствиле... дем, хупI ярашугъ я". (Е.Эмин). 13. Шурадикай ва какайрикай хуьрек. 14. Авсият. 16. Кири. 18. "Яц къейитла - як, ... хайитла - кларас" (мисал). 19. Циргъ, суьруь, жерге. 21. Ксайла хух ийидай инсан. 24. Чалан гафарин умуми къадар. 23. Гъибетчи. 27. Емишрин... 29. "Гъич са касдал пехил жемир рикле туна пис..." (Е.Эмин). 31. Класдай гъашарат. 33. Кеспидик квачиз келледа гар авайди. 35. Вири халкъдин шей. 36. Чкадин твар. 37. Къуш. 39. Вагъши гъайван. 40. Михьдай, чуьхуьдай (таз). 41. Ам чи килерилай ... хуьй! 42. Чамран дуст.

ТИК ЦАРАРА: 1. Гъилий-гъилиз вугай савкъат ... яз сагъзамани? (Е.Эмин). 2. Фу чрадай чка. 3. Тарцин емиш. 5. Мукъва-къили, мирес. 6. Мехъер, межлис. 7. Къур. 8. "Лачин - туйлек, ... хъайила яваш, Типрез агъавализ клан я дуьньяда". (Е.Эмин). 9. Маса гузвай затларин тариф. 10. Парталрик кутадай затI. 15. Ахъегъ райондин хуьр. 17. Надинж. 19. Риклин... мез я. (Мисал). 20. Дишегълидин твар. 22. "Фитне ийиз зендер ава буьгътендиз... къарияр". (Е.Эмин). 23. Гъилин ва басмадин кхьинрин форма (урус гаф). 26. Метягъ авай къапунин заланвал. 28. Чин аскервиле. 29. Миллет. 30. Къаб. 32. Югъ малум хъун. 34. Жув дуьз киле тухун. 35. Бегъле. 38. Рекъем (число). 39. Эминаз вун пенжердаваз, ... хуььрез акуна ялгъуз". (Етим Эмин).